

2. Uwarunkowania przestrzenne, geograficzne, przyrodnicze, historyczne i kulturowe

Uwarunkowania przestrzenne/geograficzne

Położenie geograficzne LGD „BUD-UJ RAZEM”

~~Obszar LGD znajduje się wewnątrz „pętli komunikacyjnej” (droga krajowa nr 8, nr 72, autostrada A1) o znaczeniu ponad regionalnym, łączącym 4 miasta takie jak: Łódź, Rawę Mazowiecką, Tomaszów Mazowiecki oraz Piotrków Trybunalski.~~

Obszar LGD przecinają ważne szlaki komunikacyjne:

- droga krajowa nr: 12 (Gmina Grabica),
- droga krajowa nr: 91 (Gmina Grabica, Moszczenica),
- droga krajowa nr: 8 (Gmina Grabica, Moszczenica)
- autostrada A1 (Gmina Tuszyń, Grabica, Moszczenica).

Droga krajowa nr 12 (oznaczenie europejskie E-373) łączy Piotrków Trybunalski z Łaskiem, przechodzi równoleżnikowo przez Polskę od granicy z Niemcami na Ukrainę. Autostrada A1 łączy Piotrków Trybunalski z Tuszyńem a następnie biegnie do Łodzi. Autostrada A-1 jest w ciągu drogi międzynarodowej (oznaczenie europejskie E-75) zwanej Autostradą Bursztynową łączącą Skandynawię z krajami basenu Morza Śródziemnego.

Około 5 km od miejscowości Moszczenica (południowa część LGD) biegnie trasa szybkiego ruchu A 8 Warszawa – Piotrków Trybunalski - Katowice. Droga krajowa nr 8 (oznaczenie europejskie E-67) łączy Europę Środkową z krajami nadbałtyckimi. W pobliżu północnej części obszaru LGD przebiega droga krajowa nr 72 Konin - Łódź - Rawa Mazowiecka łącząca dwa województwa: łódzkie i wielkopolskie. Zatem analizowany obszar leży w sferze oddziaływania aglomeracji łódzkiej, Miasta Rawa Mazowiecka, Tomaszów Mazowiecki oraz Piotrków Trybunalski.

Przez obszar LGD „BUD-UJ RAZEM” biegną następujące drogi wojewódzkie:

- Wojewódzka nr 716 Koluszki – Piotrków Trybunalski (Gmina Czarnocin, Będków, [Moszczenica](#))
- Wojewódzka nr 715 relacji Brzeziny – Koluszki - Ujazd (Gmina Budziszewice, Ujazd)
- Wojewódzka nr 713 relacji Łódź – Tomaszów Mazowiecki – Opoczno (Gmina Ujazd)

~~Brak dróg krajowych na analizowanym obszarze 4 gmin.~~

Przez obszar LGD „BUD-UJ RAZEM” biegną następujące linie kolejowe:

- linia kolejowa (warszawsko –wiedeńska) relacji Warszawa - Koluszki – Piotrków Trybunalski – Częstochowa (przebiegająca wzdłuż granic Gmin Będków oraz Czarnocin, oraz [przez Gminę Moszczenica](#))
- linia kolejowa relacji Koluszki-Tomaszów Mazowiecki

Mapa administracyjna LGD „BUD-UJ RAZEM”

Powierzchnia LGD – 257 km²

Sąsiadami administracyjnymi omawianego obszaru są: na wschód – Gmina Żelechlinek (powiat tomaszowski) – 92 km², Gmina Lubochnia (powiat tomaszowski) – 131 km², Gmina Tomaszów Mazowiecki (powiat tomaszowski) – 150 km², na południe – Gmina Wolbórz (powiat piotrkowski) – 152 km², Gmina Moszczenica (powiat piotrkowski) – 111 km², na zachód – Gmina Tuszyn (powiat łódzki wschodni) – 130 km², na północ – Gmina Brójce (powiat łódzki wschodni) – 69 km², Gmina Rokiciny (powiat tomaszowski) – 91 km², Gmina Koluszki (powiat łódzki wschodni) – 157 km².

Mapa administracyjna LGD „BUD-UJ RAZEM”

Powierzchnia LGD - 626 km²

Sąsiadami administracyjnymi omawianego obszaru są:

na wschód – Gmina Żelechlinek (powiat tomaszowski) - 92 km², Gmina Lubochnia (powiat tomaszowski) – 131 km², Gmina Tomaszów Mazowiecki (powiat tomaszowski) – 150 km², Gmina Wolbórz (powiat piotrkowski) – 152 km²,

na południe - Miasto Piotrków Trybunalski (powiat piotrkowski) - 67 km² , Gmina Wola Krzysztoporska (powiat piotrkowski) – 171 km²,

na zachód – Gmina Drużbice (powiat bełchatowski) – 113 km², Gmina Dłutów (powiat pabianicki) – 101 km²,

na północ – Gmina Rzgów (powiat łódzki wschodni) – 66 km², Gmina Brójce (powiat łódzki wschodni) – 69 km², Gmina Rokiciny (powiat tomaszowski) – 91 km², Gmina Kolaszki (powiat łódzki wschodni) – 157 km².

Uwarunkowania przyrodnicze/środowiskowe

a) Ukształtowanie powierzchni

Analizowany obszar charakteryzuje się mało urozmaiconą rzeźbą, głównie płaską lub lekko falistą tylko miejscami urozmaiconą niezbyt wydatnymi pagórkami piaszczysto – żwirowymi. Teren LGD należy do Makroregionu Wzniesień Południowomazowieckich oraz położony jest w zasięgu Mezoregionu Równina Piotrkowska oraz Wysoczyzna Bełchatowska.

Najniżej położony obszar LGD znajduje się na wysokości 170 m n.p.m. w dolinie Wolbórki okolice Łaknarz (Gmina Będków) a najwyższy punkt wznosi się na wysokość ~~234,3 m n.p.m. w miejscowości Tychów (Gmina Czarnocin)~~ 284 m n.p.m. w rejonie Górek Dużych (Wysoczyzna Bełchatowska, Gmina Tuszyń)

b) Klimat

Warunki klimatyczne LGD „BUD-UJ RAZEM” w przeważającej części obszaru są korzystne. Okres wegetacyjny jest stosunkowo długi trwa od 210 – 215 dni .

Opady kształtują się na poziomie ok. 600mm/rok, a średnia roczna temperatura powietrza to ok. 7,5-8 °C. Dominują wiatry z kierunków zachodnich i południowo - zachodnich.

Najbardziej niekorzystne warunki termiczne i wilgotnościowe występują w terenach dolinnych z uwagi na bardzo płytkie zaleganie wód gruntowych. W terenach tych istnieje duże prawdopodobieństwo występowania przygruntowych przymrozków, inwersji temperatury, częste zjawisko stagnacji chłodnego i wilgotnego powietrza, zalegania mgieł oraz niedostateczne przewietrzanie.

c) Gleby

Na analizowanym obszarze dominują gleby dobrych klas bonitacyjnych, należące do III - IV klasy, pozostałą część zajmują grunty V – VI klasy bonitacyjnej. W dolinach rzek, okolicach cieków oraz w obniżeniach terenu występują użytki zielone trwale jako łąki i pastwiska kompleksu średniego i słabego na glebach głównie murszowatych i czarnoziemnych o wysokim stopniu uwilgocenia.

Na terenie Gminy Budziszewice przeważają grunty IV klasy bonitacyjnej, w Gminie Będków zdecydowanie przeważają gleby III-IV klasy bonitacyjnej.

W Gminie Czarnocin występują głównie gleby IV, V klasy bonitacyjnej pozostała część to III klasa bonitacyjna.

W Gminie Ujazd dominują gleby III, IV, oraz VI klasy bonitacyjnej. Na obszarze Gminy Grabica przeważają gleby klasy IV a następnie gleby klasy III i V. W strukturze gruntów ornych Gminy Moszczenica przeważają gleby klasy III i IV, pozostałe to V i VI. Nie występują gleby klasy I oraz II.

W Gminie Tuszyń dominują gleby V i VI klasy bonitacyjnej stanowią one ok. 50% powierzchni użytków rolnych gminy, gleby I i II klasy w ogóle nie występują.

d) Bogactwa naturalne

Na obszarze LGD „BUD-UJ RAZEM” wyróżniamy cenne przyrodniczo tereny:

- Tuszyńsko – Dłutowo – Grabiański Obszar Chronionego Krajobrazu całkowita powierzchnia obszaru 31 990 ha, na terenie LGD (Gminy Czarnocin) w trakcie projektowania, planowana powierzchnia obszaru to 900 ha. Obszar

będzie obejmować niewielki teren w północno – zachodniej części Gminy Czarnocin zawarty pomiędzy doliną Wolbórki a drogą wojewódzką nr 30146.

- Obszar Chronionego Krajobrazu „Koluszkowsko – Lubochniański” całkowita powierzchnia obszaru to 22 330 ha. **Obszar chroniony obejmuje północno-wschodnią część Gminy Grabica.** Obszar jest w trakcie projektowania, planowana powierzchnia obszaru w Gminie Będków wynosi 265 ha, natomiast w Gminie Czarnocin 537,5 ha. Obszar obejmuje dolinę rzeki Miazgi oraz dolinę Wolbórki do granic Tuszyńsko-Dłutowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

~~Powierzchnia Obszaru Chronionego Krajobrazu „Koluszkowsko – Lubochniańskiego” w obrębie LGD wynosić będzie 802,5 ha. (Brak aktualnych danych po powiększeniu LGD)~~

- Obszar Chronionego Krajobrazu „Doliny Wolbórki” całkowita powierzchnia obszaru to 2 362 ha, natomiast powierzchnia obszaru na terenie LGD (Gminy Będków) wynosi 912 ha.

Powyższe obszary przyrodnicze są elementami systemu obszarów chronionych województwa łódzkiego, uwzględnione zostały w „Planie zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego”

- Park Rudnik (Gmina Będków)– park dworski powstał na przełomie XVIII/XIX w., krajobrazowy, okazy wiekowych lip, z czytelnym układem kompozycyjnym. Jest on wpisany do rejestru zabytków. Park zajmuje powierzchnię 3,0 ha i jest zbudowany na planie kwadratu. Najstarsze lipy drobnolistne przy wjeździe do dawnego dworu pochodzą z końca XVIII wieku.
- Park w Remiszewicach (Gmina Będków) – park dworski powstał w początkach XX w., krajobrazowo-naturalistyczny, okazy wiekowych jesionów, lip i kasztanowców, o dużych walorach krajobrazowych. Jest on wpisany do rejestru zabytków. Park zajmuje powierzchnię 3,0 ha w tym wody 0,18 ha. Występują tam drzewa mieszane, z przewagą drzew liściastych. Najliczniej występują klony i jesiony.
- Park w Drzazgowej Woli (Gmina Będków)– park dworski zbudowany na planie prostokąta. W parku rosną jesiony, lipy i kasztanowce, o dużych walorach krajobrazowych. Zajmuje on powierzchnię 3,5 ha w tym wody 0,1 ha. Występują tu drzewa mieszane, z przewagą drzew liściastych. Najliczniej występują klony i jesiony.
- Przypałacowy Park Krajobrazowy (Gmina Ujazd) – 14 ha, położony w dolinie Piasecznicy urządzonej wg XVIII wiecznych zasad. Przecinają go szerokie aleje lipowe i jaworowe, posiada zaciszny szpaler grabowy, trawniki z efektownymi drzewami soliterowymi oraz skupiska dębów, topoli, brzozy i klonów. Brzegi stawów, wysepek i rzeki Piasecznicy zarastają stare olchy. Niektóre okazy białej topoli (30 m wysokie i obwód pnia 6,4 m) stanowią pomniki przyrody, inne, choć mniejsze są równie piękne. Od południowej strony pałacu rośnie kłęk kanadyjski, a od północnej trawniki ze świerkami srebrzystymi, za nimi zaś znajdują się dwa stawy i malowniczo skomponowane skupiska drzew. Nad najbliższym stawem rośnie skrzydłorzech kaukaski z ogromnymi pierzastymi liśćmi i długimi zwisającymi owocostanami. Od wschodu prowadzi do parku brama z 1 połowy XIX w.
- Park w Wólce Krzykowskiej (Gmina Ujazd)
- Park w miejscowości Czarnocin (Gmina Czarnocin) – 2,6 ha powierzchni, pierwsza w Polsce szkółka drzew i krzewów ozdobnych założona przez Ministra Rolnictwa Juliusza Poniatońskiego w latach 20 XX wieku w okresie powstania Szkoły Rolniczej. W parku znajdują się unikalne drzewa np. platan, brzozy, robinie, klony, lipy, świerki i modrzewie. Najpiękniejszą częścią parku jest jego zachodnia część wsparta o aleję lipową długą na ponad 300 m prowadzącą w kierunku północnym. Średni obwód drzew to około 2,7 m.
- Park w miejscowości Grabina Wola (Gmina Czarnocin) - 4,5 ha powierzchni, park znajduje się na terenie po zabytkowym dworku położonym po południowej stronie drogi z Kruszowa do Biskupiej Woli. Od wjazdu na ten teren prowadzi zachowana fragmentarycznie aleja klonowa oraz grupa drzew. Zachodnią część działki stanowi szpaler grabów i tarniny. W parku rosną jesiony, lipy, wierzby białe, kasztanowce oraz dwa cenne dęby o obwodzie pni 300 i 400cm.

- Park w miejscowości Szynczyce (Gmina Czarnocin) – 0,95 ha powierzchni, dwór z parkiem, którego ślady dawnej świetności przetrwały w postaci pięciu lip, trzech sosen wejmutek oraz grupy okazałych klonów. Park, który powstał w połowie XIXw. ma charakter geometryczny o symetrycznej, osiowej kompozycji i jest przestrzennie ściśle powiązana ze strefą mieszkalną.
- Park z XVIII wieku w posiadłości Państwa Lachowskich – 2 ha 7783 m² powierzchni, park znajduje się w miejscowości Węgrzynowice (Gmina Budziszewice), na terenie parku występują 4 pomniki przyrody – 4 dęby szypułkowe .
- Parki zabytkowe: Górki Małe- nr dec. KL IV-5340/37/76, Kruszów – nr dec. KL IV-5340/38/76, Żeromin – nr dec. KL IV-5340/39/76.(Gmina Tuszyn)
- Parki zabytkowe w: Brzozie - pocz. XIXw., Rusocinach - k.XIXw., Szydłowie - 1 poł. XIX w., Woli Bykowskiej- pocz. XX w., Ostrowie, Dziwłach - 1849r. (Gmina Grabica)
- Parki wiejskie w miejscowościach: Boryszów, Kamocin, Majków Średni, Szydłów, Wola Karnocka, Żeronie.(Gmina Grabica)

Rezerваты przyrody na obszarze LGD „BUD-UJ RAZEM”:

- Rezerwat przyrody MOLENDY - utworzony dla zachowania pierwotnego lasu mieszanego, gdzie jodła, świerk i buk występują w pobliżu północnej granicy ich zasięgu. Rezerwat znajduje się w Leśnictwie Molenda - ma pow. 143,00 ha; (Gmina Tuszyn)
- Rezerwat przyrody WOLBÓRKA - utworzony dla zachowania fragmentów naturalnego lasu olszowego, źródeł rzeki Wolbórki oraz motyla szlaczkonika borówkowca będącego reliktem polodowcowym. Rezerwat znajduje się w Leśnictwie Molenda i ma pow. 35,25 ha; (Gmina Tuszyn)

~~Na obszarze LGD „BUD-UJ RAZEM” nie występują rezerваты przyrody.~~

Na obszarze LGD „BUD-UJ RAZEM” występują pomniki przyrody i obiekty chronione tj.:

- sosna wejmutka, lipa drobnolistna, dąb szypułkowy, jesion wyniosły (Gmina Czarnocin)
- lipa drobnolistna (Gmina Będków)
- aleja z 130 kasztanowców (Gmina Ujazd)
- 4 pomniki przyrody (Gmina Budziszewice): dęby szypułkowe o obwodzie 334cm, 276cm, 360cm i 660cm (zabytkowy Park w Węgrzynowicach), wiąz polny (Węgrzynowice - Stara Wieś)
- 2 lipy drobnolistne, 12 lip szerolistnych, 6 jesionów wyniosłych, 5 dębów szypułkowych, 1 klon pospolity (Gmina Moszczenica),
- 3 buki pospolite (Leśnictwo Tuszyn), 1 dąb szypułkowy (Leśnictwo Żeromin), 1 dąb szypułkowy (Leśnictwo Tuszyn), 3 dęby szypułkowe, 3 lipy drobnolistne, 1 jesion wyniosły, 1 lipa drobnolistna o czterech pniach rosnących obok siebie w formie altany w parku podworskim w Kruszowie (Gmina Tuszyn)
- dwa jesiony wyniosłe, wiąz szypułkowy, kasztanowiec biały położone w parku we wsi Ostrów, dwie lipy drobnolistne i dąb szypułkowy położony we wsi Wola Kamocka, brzoza brodawkowata, 7 dębów szypułkowych, 2 olsze czarne, 3 topole czarne, lipa drobnolistna przy szkole we wsi Brzoza, 2 lipy drobnolistne, 3 jesiony wyniosłe, 1 buk pospolity, 2 dęby szypułkowe w parku wiejskim w Grabicy (Gmina Grabica)

Na obszarze LGD „BUD-UJ RAZEM” występują surowce naturalne:

- Trzy złoża surowców naturalnych w Gminie Czarnocin - piaski i utwory piaszczyste – żwirowe (Czarnocin), piaski i piaski ze żwirem (Tychów-eksploatowane), oraz piasek (Wola Kutowa)

- Kruszywo naturalne drobne – piaski (Gmina Będków)
- Złoza surowców ilastych, złoza kruszywa (Gmina Tuszyn)
- Pokłady piasków formierskich, żwir (Gmina Ujazd)
- Kopaliny okruczowe – piasek, kopaliny ilaste - gliny zwałowe (Gmina Grabica)

e) Lesistość

Obszar LGD „BUD-UJ RAZEM” jest słabo zalesiony ~~4367,8 ha~~ 10 046,4 ha, czyli ~~17,01%~~ 16,06 % całkowitej powierzchni, największa lesistość występuje jedynie w Gminie Ujazd. Na terenie LGD dominują siedliska boru świeżego z drzewostanem sosnowym.

Gmina Budziszewice - lasy zajmują 246,8 ha tj. 8,18 % powierzchni gminy.

Obszar gminy jest słabo zalesiony, brak dużych kompleksów leśnych. Lasy występujące w gminie, są głównie własnością prywatną (tylko 1 las należy do gminy) i ich powierzchnia waha się od 0,50 ha – 3,58 ha.

Gmina Będków - lasy zajmują 452,9 ha tj. 7,84 % powierzchni gminy.

Ubogi w lasy krajobraz gminy świadczy o tym że, w gminie wybitnie rozwinęło się rolnictwo.

Główne siedliska leśne to siedlisko boru świeżego z drzewostanem sosnowym z pojedynczą brzoza i świerkiem(ok. 180 ha), siedlisko boru mieszanego świeżego z drzewostanem sosnowym, jodłowym modrzewiowym i dębowym(ok. 55 ha), siedlisko boru wilgotnego z drzewostanem świerkowym i brzozowym (ok. 70 ha) i siedliska lasu mieszanego(ok. 70ha) oraz lasu z drzewostanem sosnowymi i dębowym(ok. 45ha).

Największe kompleksy w administracji lasów państwowych pod zarządem Nadleśnictwa Brzeziny znajdują się na południowym - wschodzie gminy. Większość lasów gminy to lasy ochronne (wodochronne i glebochronne).

Do kompleksów lasów państwowych przylegają na ogół niewielkie kompleksy lasów prywatnych, również głównie na siedliskach boru świeżego z dominującą sosną II – III klasy wieku. W ostatnich latach wiele gruntów zalesiono.

Gmina Czarnocin - lasy zajmują 499 ha tj. 6,95 % powierzchni gminy.

Z uwagi na tradycje rolnicze zwartych kompleksów leśnych o znaczącej powierzchni praktycznie nie ma. Niewielka koncentracja lasów występuje w północno - zachodniej części gminy w sąsiedztwie rzeki.

Gmina znajduje się w granicach Nadleśnictwa Kolumna, przy czym występują nieliczne grunty będące we władaniu Lasów Państwowych, rozproszone w gminie w postaci niewielkich działek.

Gmina Ujazd - lasy zajmują 3169,1 ha tj. 32,68 % powierzchni gminy. Pod względem lesistości gmina należy do najlepiej zalesionych w powiecie tomaszowskim. Lasy w Gminie Ujazd występują w dwóch kompleksach: północnym i południowym, oraz w kilku mniejszych obrębach (Spalsko - Rogowskie oraz Brzezińskie).

Gmina Moszczenica – lasy zajmują 1333,2 ha tj. 11,96 % powierzchni gminy.

Biologiczną różnorodność terenu gminy podtrzymują tereny wilgotnych łąk, torfowisk oraz lasów bagiennych, położonych w dolinach rzek: Moszczanki, Rakówki oraz Wolbórki. (Leśnictwo Raków, Nadleśnictwo Piotrków – 0,9 ha),

Gmina Grabica - lasy zajmują 1251,4ha tj. 9,8% powierzchni gminy. Teren ten z uwagi na korzystne warunki wykorzystywany jest głównie dla celów rolniczych. Nie bez znaczenia pozostaje także rozwój przemysłu.

Nadleśnictwo Piotrków Trybunalski obejmuje swym zasięgiem całą gminę i posiada 416,4 ha gruntów leśnych i nieznaczną część gruntów rolnych. Nie stanowią one dużych kompleksów, lecz występują wyspowo. Lasy prywatne tworzą kompleksy leśne oraz niewielkie skupiny. Celowe są więc starania o przywrócenie lasów na części wylesionych terenów o niskiej jakości gruntów oraz wszelkich nieużytków, a w przyszłości stworzenie ciągu kompleksów leśnych w celu zwiększenia ich potencjału biologicznego. Zgodnie z obowiązującymi przepisami w obrębie gminy zostały wydzielone lasy ochronne dla miasta Piotrkowa. Szata roślinna typowa dla obszaru gminy to gatunki szeroko rozpowszechnione w północnej i środkowej Europie. Wiele jest gatunków o charakterze eurosberyjskim. Na wilgotnych łąkach spotyka się wiele roślin północnych.

Gmina Tuszyn – lasy zajmują 3094 ha tj. 23,82% powierzchni gminy. Są to głównie lasy państwowe, występujące w trzech podstawowych kompleksach leśnych: Leśnictwo Molenda, Leśnictwo Szczukwin, Leśnictwo Żeromin. Podstawowe typy siedliskowe lasów to przede wszystkim bory świeże i mieszane, gdzie głównym gatunkiem lasotwórczym jest sosna z

domieszką brzozy, dębu, świerka, jodły i buka. Na terenach podmokłych występują również olsy, gdzie gatunkiem panującym jest olsza czarna.

f) Zasoby wodne

Obszar LGD „BUD-UJ RAZEM” wchodzi w skład dorzecza rzeki Wisły, należy do zlewni rzek: [Pilicy](#) i [Bzury](#) oraz w skład dorzecza rzeki Odry, należy do zlewni rzek: [Warty](#), [Dobrzyńki](#) oraz licznych dopływów Grabii.

Pilica to rzeka o długości 319 km, posiada wody o czystości III klasy. Dopływy lewobrzeżne Pilicy to: Luciąża, Wolbórka, natomiast prawobrzeżne dopływy to: Czarna Włoszczowska, Czarna Konecka, Drzewiczka. Rzeka bierze swój początek na wyżynie krakowsko-częstochowskiej.

Bzura to rzeka o długości 166 km, lewy dopływ Wisły. Wody Bzury mieszczą się w IV-V klasie czystości.

Dopływy lewobrzeżne Bzury to: Witonia, Ochnia, Słudwia, natomiast prawobrzeżne dopływy to: Linda, Moszczenica, Mroga, Struga, Bobrówka, Skierniewka, Rawka, Pisia, Sucha, Utrata, Łasica. Rzeka bierze swój początek u podnóża Wzgórz Łagiewnickich.

Wolbórka to rzeka w obrębie Wzniesień Południowomazowieckich, będąca lewym dopływem Pilicy, posiada wody o czystości IV klasy. Płyne początkowo przez Wzniesienia Łódzkie, następnie przez Równinę Piotrkowską. Długość Wolbórki wynosi 48,8 km a powierzchnia dorzecza 941,5 km². Źródła Wolbórki znajdują się w lesie w okolicach Tuszyna, na wysokości ok. 196 m n.p.m. i są objęte rezerwatem przyrody "Wolbórka". Rzeka płynie początkowo na wschód, szeroką doliną, w wyraźnym obniżeniu wśród łąk.

W okolicach Czarnocina zmienia kierunek na południowo - wschodni, płynąc odtąd wąską doliną przez pagórkowatą wysoczyznę. Kilka kilometrów przed ujściem Wolbórka zmienia kierunek na północno - wschodni, po czym przebiega się dwoma przelomami pod Zawadą. Uchodzi do Pilicy na terenie Tomaszowa Mazowieckiego.

Największymi dopływami Wolbórki są Kurówka (Miazga), Czarna (Bielina) i Moszczanka.

Nad Wolbórką leżą m.in. Tomaszów Mazowiecki, Wolbórz, Będków i Czarnocin.

[Warta](#) to trzecia co do długości rzeka w Polsce - długość 808 km, źródło rzeki znajduje się na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej w Krompolowie natomiast w Kostrzynie nad Odrą uchodzi do Odry. Nad Wartą położone są m.in. miasta: Częstochowa, Sieradz, Konin, Poznań, Gorzów Wielkopolski.

[Dobrzyńka](#) (25,4km) - lewy dopływ Neru na Wyżynie Łódzkiej, przepływająca przez Pabianice. Źródła rzeki znajdują się na wysokości 250 m n.p.m. we wsi Górki Duże niedaleko Tuszyna. Ujście rzeki znajduje się w granicach administracyjnych Łodzi przy południowo-zachodniej granicy miasta na polach między Łaskowicami a Gorzewem powyżej ulicy Łaskowice w odległości 1 kilometra od lotniska Lublinek i stacji kolejowej Lublinek. Większym lewym dopływem rzeki jest rzeka [Pabianka](#) oprócz tego kilka mniejszych cieków wodnych po obu stronach rzeki.

Gmina Budziszewice

Obszar gminy jest odwadniany przez Piasecznicę (dopływ Czarnej Bieliny, a następnie Pilicy), Gać (dopływ Pilicy), Pilicę i Rawkę (dopływ Bzury) oraz ich dopływy. Przez teren gminy przechodzi wododział zlewni Pilicy i Bzury.

Gmina Ujazd

Obszar gminy odwadniany jest przez Piasecznicę, prawy dopływ Pilicy, zwana także Czarną, rzadziej Czarną Wodą, która posiada dwa większe dopływy: lewy - zwany również Piasecznicą, oraz prawy, zwany Pańkówką lub Bielina (od wsi położonej w jej dolnym biegu). Zasoby wodne gminy posiadają II-III klasę czystości.

Gmina Będków

Główny układ hydrograficzny gminy tworzy rzeka Wolbórka, która jest najdłuższym lewobrzeżnym dopływem Pilicy. Obszar gminy należy w całości do zlewni rzeki Pilicy. Teren odwadniany jest głównie przez Wolbórkę, Miazgę i Łaznowiankę oraz liczne sieci cieków i rowów.

Obniżenia terenowe o utrudnionych warunkach odpływu powierzchniowego i słabej przepuszczalności gruntów odwadniane są miejscami sztucznie, poprzez system rowów melioracyjnych. Znaczna część wód opadowych infiltruje też w głąb piaszczystych utworów przepuszczalnych i jest drenowana ku dolinie Wolbórki.

Teren gminy jest ubogi w naturalne zbiorniki i oczka wodne, wypełniające zagłębienia terenu. Najwięcej z nich znajduje się w dolinie rzeki Wolbórki. Oczka wodne występują też w obrębie lasów na siedliskach wilgotnych.

Na terenie gminy na rzece Wolbórze jest projektowany zbiornik wodny „Będków” o powierzchni zalewu 1,02 ha i retencji 14,99 tys m³. Funkcją zbiornika ma być hodowla ryb.

Gmina Czarnocin

Gmina Czarnocin położona jest w dorzeczu rzeki Pilicy, lewostronnego dopływu Wisły w pobliżu głównego działu wodnego (przebiegającego na terenie sąsiedniej Gminy Tuszyń).

Sieć hydrograficzną gminy tworzą rzeki: Wolbórka (rzeka III rzędu), Miazga i Moszczanka (rzeki IV rzędu), sieć kanałów melioracji podstawowych oraz stawy i zbiornik wodny Czarnocin.

Głównym ciekim wodnym gminy jest rzeka Wolbórka. Odwadniana ona środkową i zachodnią część gminy stanowiącą około 78 % jej obszaru. Część południowo - wschodnią obejmującą około 12 % obszaru gminy odwadnia dorzecze rzeki Moszczanki, która płynie poza granicami gminy.

Zbiornik „Czarnocin” składa się z dwóch zbiorników małej retencji „Czarnocin I” i „Czarnocin II”, o łącznej powierzchni 32,5 ha. Zbiornik został zbudowany w celu retencjonowania wody do nawodnień zmeliorowanych łąk w dolinie rzeki Wolbórki oraz przechwytywania i zatrzymywania fali powodziowej.

W latach 2011 – 2014 planowana jest budowa 26 ha zbiornika wodnego „Rzepki” na cieku płynącym od Grabinej Woli.

Gmina Moszczenica

Główną rzeką gminy jest rzeka Moszczanka (IV klasa czystości, długość 14 km). Rzeka przepływa przez miejscowości: Dąbrówka, Gościmowice Pierwsze, Gościmowice Drugie, Gajkowice, Moszczenica, Białkowice, Gazomia Stara.

Koryto rzeki Moszczanki objęto ochroną w formie użytku ekologicznego, na odcinku około 200 m w okolicy wsi Powężyny, nadając mu nazwę Użytek Ekologiczny „Moszczanka”.

Na obszarze gminy występuje wiele zbiorników o charakterze retencyjnym:

- Zbiornik nr 1 wchodzący w skład Zabytkowego Parku – 1,62 ha
- Zbiornik nr 1b wchodzący w skład Zabytkowego Parku – 0,32 ha
- Zbiornik nr 1a – 1,35 ha
- Zbiorniki 1, 1a, 1b połączone ze sobą kanałami.
- Zbiornik nr 2 tzw. Staw Młyński – 0,6 ha

Gmina Grabica

Teren gminy jest położony w dorzeczach Pilicy i Warty, które rozdziela dział wodny pierwszego rzędu. Zachodnia i centralna część gminy znajduje się w dorzeczu Warty, wschodnia w zasięgu dorzecza Pilicy. Na terenie gminy biorą początek rzeki: Grabia w rejonie Lutosławic Szlacheckich, Brzezia w Krzepczowie, Wierzejka w Szydłowie.

Istniejące zbiorniki wodne w Gminie Grabica mają bardzo małe powierzchnie. Ich kompleksy występują w północno-zachodniej i południowo-wschodniej części gminy. Są to zbiorniki wodne po wyrobiskach gliny, stawy hodowlane i jeden zbiornik retencyjny. Z uwagi na wpływ Zagłębia Bełchatowskiego i związane z nim istnienie leja depresji o zmieniającym się zasięgu, w okresach suszy zbiorniki te częściowo pozbawione są wody. W zakresie melioracji gruntów sytuacja na terenie gminy uregulowana jest w 95%.

Gmina Tuszyn

Przez teren Gminy Tuszyn przebiega południkowo, mniej więcej na linii od Poddębiny przez Szczukwin do Mąkoszyna, główny dział wodny I rzędu pomiędzy zlewniami Wisły i Odry. W zlewni Odry znajduje się zachodnia i południowa część gminy - jest ona odwadniana przez rzekę Dobrzyńkę, stanowiącą dopływ Neru oraz liczne dopływy Grabii.

- Dobrzyńka ma swoje źródła na granicy wsi Górki Małe - Garbów na wysokości ok. 250 m n.p.m., gdzie występuje już wyraźnie ukształtowana dolina, aż do Dylewa rzeka utrzymuje kierunek północno zachodni. Szerokość doliny jest bardzo zróżnicowana, na terenie Bądzynia rzeka płynie na północ i znajduje się na niej kilka niewielkich zbiorników wodnych. Od wsi Bądzyn rzeka ponownie zmienia kierunek na północno - zachodni, szerokość dna dolinnego kształtuje się tu w granicach 100 - 200 m. We wsi Rydzynki na rzece zlokalizowanych jest kilka zbiorników wodnych, po przepłynięciu przez wieś Rydzynki rzeka opuszcza gminę;

- Dłutówka - dopływ Grabii - ma swoje źródła w Górkach Dużych (Polska Wola) – rzeka płynie przez gminę na długości ok. 3 km, po jej opuszczeniu przepływa do Dłutowa i wpływa do Grabii;

- Mała Widawka bierze początek w rejonie Szczukwina i Kolonii Syski, po połączeniu cieków źródłowych płynie w kierunku zachodnim i po przepłynięciu ok. 5 km w rejonie wsi Jutroszew opuszcza Gminę Tuszyn, aby po kilku kilometrach wpłynąć do Grabii;

- Grabka - kolejny dopływ Grabii - bierze swój początek w rejonie Sysek w odległości ok. 1 km od granicy gminy, następnie przepływa przez Grabicę i w rejonie Mzurek uchodzi do Grabii.

W zlewni Wisły znajduje się północna i wschodnia część Gminy Tuszyn odwadniana przez następujące cieki wodne:

- Wolbórkę, która ma swoje źródła na terenie kompleksów leśnych na północy gminy. Teren źródłowy objęty jest ochroną rezerwatową (Rezerwat Wolbórka). Na cieku tym znajduje się kilka zbiorników wodnych. Następnie przepływa on przez miasto Tuszyn, by w rejonie Wielkopola ująć do Wolbórki. Drugi niewielki cieki wodny zasilający Wolbórkę ma swoje źródła w rejonie Tuszyna - Lasu. Zasila zbiornik wodny Młynek i w rejonie tzw. Grzęd wpływa do Wolbórki. Kolejne cieki wodne zasilające Wolbórkę to: dopływ w Żerominie, dopływ wypływający spod Kruszowa (zwany ciekami spod Kruszowa) i dopływ mający źródła w Głuchowie. W rejonie Żeromina na rzece Wolbórcie usytuowanych jest kilka dużych stawów rybnych. Dno dolinne rzeki jest płaskie często podmokłe o zmiennej szerokości od 500 do 2000 m;

- Moszczankę, która bierze początek w rejonie Wodzina Prywatnego, przepływa przez Wodzinę, do Wolbórki uchodzi za Wolborzem.

Mimo dużej ilości cieków teren Gminy Tuszyn nie jest bogaty w wodę z uwagi na fakt, iż są to źródłowe odcinki rzek prowadzące niewielkie ilości wody. Z wód stojących większą powierzchnię mają jedynie stawy rybne w Żerominie, Rydzynkach, Tuszynie (na rowie R - A) oraz zbiornik „Młynek” mający charakter rekreacyjny. Pozostałe to niewielkie sztuczne stawy, będące często efektem eksploatacji surowców mineralnych.

g) Zanieczyszczenie środowiska

Największe zagrożenia środowiskowe na obszarze LGD „BUD-UJ RAZEM” to:

- Degradacja powierzchni ziemi związana z zanieczyszczeniem gleb w pobliżu tras komunikacyjnych oraz nadmiernym niekontrolowanym nawożeniem pól.
- Hałas – którego największym źródłem są drogi wojewódzkie nr: 713,715,716, oraz drogi krajowe nr: 8,12,91, autostrada A1,
- Degradacja powietrza przez źródła małej emisji, paleniska domowe, lokalne kotłownie, bliskość aglomeracji łódzkiej, emisja pyłów z Elektrowni Bełchatów, zanieczyszczenia transportowe – nasilony ruch na drogach wojewódzkich oraz drogach krajowych.
- Dość wysoki stopień zanieczyszczenia wód, których źródłem są tereny zabudowy wiejskiej.

- Degradacja gleb – wynikająca z nadmiernego, niekontrolowanego nawożenia pól gnojowicą i gnojówką. Może to spowodować silne zakwaszenie gleb.
- Występowanie dzikich wysypisk śmieci (wysypiska te są sukcesywnie likwidowane, ale całkowicie nie udaje się ich wyeliminować).
- Powierzchniowa eksploatacja złóż surowców mineralnych.

Analiza otoczenia LGD (sąsiadujące administracyjnie gminy)

Środowisko naturalne sąsiednich gmin zanieczyszczone jest przede wszystkim przez transport. Źródła skażenia powietrza pochodzą głównie z ciągów komunikacyjnych, bliskości większych miast oraz braku uregulowanej gospodarki cieplej, opierającej się na zasadzie indywidualnych palenisk domowych.

Degradacja wód powierzchniowych spowodowana jest niekontrolowanymi zrzutami ścieków z terenów zabudowanych, trafiających do gruntu i rowów melioracyjnych, a także spływem nawozów oraz środków ochrony roślin z pól. Czynnikiem wpływającym na zanieczyszczenie gleb jest nawożenie pól nawozami sztucznymi i stosowanie środków ochrony roślin oraz innych środków wykorzystywanych w działalności człowieka.

W analizowanym otoczeniu LGD, najwięcej zanieczyszczeń emitowanych jest z aglomeracji łódzkiej, Rawy Mazowieckiej, Tomaszowa Mazowieckiego, Bełchatowa oraz Piotrkowa Trybunalskiego.

Uwarunkowania historyczne

➤ Wśród najważniejszych wydarzeń historycznych na obszarze LGD „BUD-UJ RAZEM” należy wymienić akcję Szarych Szeregów. 3 września 1939 roku, doszło do zbombardowania pociągu w miejscowości Kalska Wola, a 6 czerwca 1943 roku grupa szturmowa Szarych Szeregów z Warszawy pod dowództwem Tadeusza Zawadzkiego, ps. „Zośka” i Macieja Bitnera, ps. „Maciek”, przeprowadziła „akcję Czarnocin”. Polegała ona na wysadzeniu mostu na rzece Wolbórze, pod stacją kolejową Czarnocin, na trasie Warszawa – Katowice. Około 3 godziny nad ranem odpalono ładunki, jednak nie wszystkie z założonych. Ruch został przerwany tylko na 12 godzin. W wyniku akcji zginęli: "Rysiek" (Ryszard Wesoly)-ranny w wypadku samochodowym, "Felek" (Felix Pendelski) i "Gruby" (Andrzej Zawadowski)- w wyniku niemieckiego pościgu oraz "Oracz" (Tadeusz Mirowski). Akcja Szarych Szeregów została upamiętniona istniejącym do dnia dzisiejszego obeliskiem znajdującym się przy ul. Kolejowej w Czarnocinie, obok żelaznego mostu na rzece Wolbórze. Jest to miejsce wydarzeń opisanych przez Aleksandra Kamińskiego w jednym z rozdziałów książki „Kamienie na szaniec”.

Do innych ważnych wydarzeń w regionie należy zaliczyć potyczkę wojsk napoleońskich z Rosjanami na polach pomiędzy miejscowościami Sługocice – Będków (1813 rok), krzyż przy lesie między Drzazgową Wolą a Łaknarzem upamiętniający poległych w czasach napoleońskich, powstanie styczniowe - akcja kolejowa (drobne oddziały powstańcze) okolice przystanku Wolbórka, krzyż upamiętniający poległych. Ponadto na obszarze LGD (Gmina Będków) w okresie II wojny światowej znajdowało się Getto Żydowskie, znajdowało się w nim 70 rodzin Żydowskich , które zostały wywiezione do Oświęcimia, nikt nie przeżył obozu.

➤ Twórczość W.S. Reymonta

Z historią regionu związany jest Władysław Stanisław Reymont, który pracował niegdyś na stacji kolejowej „Wolbórka” (dzisiejsza nazwa stacji Czarnocin) i uwiecznił ją w swoich nowelach. Ze względu na walor historyczny stacyjka ta występowała w polskich filmach, takich jak „Kobieta z prowincji” czy „Człowiek wózków”.

Artysta w wieku 13 lat wraz z rodziną osiedlił się w miejscowości Prażki, chodził do szkoły w Będkowie, to tu powstały jego pierwsze utwory „Pielgrzymka na Jasną Górę”, „Zawierucha”, „W porębie” , „Przy robocie”, oraz powieści „Komediantka”, „Fermenty”. W wymienionych utworach jako miejsce napisania podana jest „Wolbórka”. Krajobraz okolic, ludzie tu zamieszkujący, ich obyczaje i stroje, przyspiewki były twórczym materiałem jego utworów.

W „Chłopach” W.S. Reymonta znalazły swoje odzwierciedlenie obrzędy, tradycje nazwiska bohaterów, nazwy miejscowości, topografia terenu.

➤ W krajobraz wiejski analizowanego obszaru od dawna były wpisane młyny, które odgrywały istotną rolę w życiu mieszkańców. Źródła historyczne z początku XIX wieku wymieniają młyny Kanka, Abraham, Pyć i Wydma. Młyn był często jedynym zakładem przemysłowym, z którym stykał się przeciętny mieszkaniec.

➤ Z Gminą Budziszewice a dokładniej z miejscowością Węgrzynowice związany był polski pamiętnikarz epoki barok. Węgrzynowice należały do rodu Pasek z którego wywodził się artysta. Jan Chryzostom Pasek urodził się w Węgrzynowicach w 1636 roku.

➤ Minister Rolnictwa Juliusz Poniatowski w 1924 roku założył pierwsze w kraju Gimnazjum Rolnicze Męskie obecnie Zespół Szkół Rolniczych w Czarnocinie.

➤ Uprzemysłowienie regionu Moszczenicy

Pod koniec XIX stulecia Moszczenica uległa dużym przeobrażeniom związanym z uprzemysłowieniem regionu. W 1898 roku wybudowano tutaj przędzalnię bawełny i tkalnię mechaniczną. Fabryka wyrosła z połączonych fortun pabianickich rodów Kruschów i Enderów, których przodkowie przybyli do Polski w pierwszej połowie XIX stulecia. Brunon Feliks Krusche, odznaczony za działalność społeczną Złotym Krzyżem Zasługi oraz Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, doprowadził w 1930 roku do połączenia Moszczenickiej Manufaktury z Towarzystwem Akcyjnym Pabianickich Fabryk Wyrobów Bawełnianych „PAMOTEX” w Pabianicach.

Komentarz [M7]: Brak

Komentarz [M8R7]: Uwarunkowań Tuszyn oraz Grabica brak historyczne

Uwarunkowania kulturowe

O atrakcyjności kulturowej LGD świadczy dziedzictwo zachowane w formie dóbr materialnych i niematerialnych.

Wśród zasobów materialnych kultury obszaru na uwagę zasługują:

o Zespół Szkół Rolniczych w Czarnocinie

Na zespół składają się budynek szkoły (wybudowanej w latach 1923-1924), zabudowania związane ze szkołą m.in. dom dyrektora, dwa budynki mieszkalne pracowników szkoły, stodoła, wozownia, spichlerz, magazyn (wybudowane w latach 1924 -1929) oraz park. Zabytkowy park w Czarnocinie powstał w 1924 r. w kształcie zbliżonym do kwadratu. Obecnie zajmuje on około 2 ha i został powiększony o teren dawnego sadu oraz zieleń ozdobną założoną w otoczeniu internatu. W parku znajduje się dorodny starodrzew liściasto - iglasty: brzozy, robinie, klony, lipy, świerki i modrzewie. Najpiękniejszą częścią parku jest jego zachodnia część wsparta o aleję lipową długą na ponad 300 m prowadzącą w kierunku północnym. Średni obwód drzew to około 2,7 m.

o Zespół dworsko - parkowy w Grabinej Woli

Założenie parkowe obejmuje część ozdobną wraz z dworem i częścią gospodarczą przylegającą do szosy Kruszów – Biskupia Wola. Dworek z początku XIX w., obecnie w stanie ruiny wpisany został do ewidencji WKZ. Z dawnego zespołu dworskiego zachował się murowany spichlerz mieszczący obecnie remizę OSP oraz zabytkowy park pochodzący z XIX.

Park zachował się do czasów współczesnych w dawnych granicach - zajmuje 4,5 ha. W jego części frontowej położony jest okolony drzewami staw o powierzchni 700 m², częściowo porośnięty sitowiem.

Spośród drzew występujących na terenie parku należy wymienić jesiony wyniosłe, lipy drobnolistne, dęby szypułkowe, wierzybiałe i olchy czarne. Dwa dęby o obwodzie 400 i 300 cm planuje się uznać za pomniki przyrody. Podszycie stanowią graby pospolite, jesiony wyniosłe, czeremcha, leszczyna pospolita, głóg.

o Zespół dworsko – parkowy w Szynczycach

Zespół stanowił dwór z 1872 r. wraz z zabudowaniami gospodarczymi: stodołą, stajnią, spichrzem, oborą i gorzelnią oraz parkiem z końca XIX w. Do dziś przetrwał tylko jeden budynek – dworek, użytkowany od 1938 r. przez Szkołę Podstawową w Szynczycach. Zabytkowy park w Szynczycach pochodzi z końca XIX w. i obecnie zajmuje powierzchnię 0,95 ha o kształcie zbliżonym do prostokąta. Pierwotnie miał on 3 ha powierzchni, jednak częściowo uległ parcelacji z przeznaczeniem pod uprawy rolne. Park jest otoczony ogrodzeniem drewnianym (od frontu) i betonowym.

- Dworek w Węgrzynowicach wraz z otaczającym go XVIII - wiecznym parkiem i pomnikami przyrody – miejsce związane z Janem Chryzostosem Paskiem, znanym poetą epoki Baroku (własność prywatna),
- 14 hektarowy zespół pałacowo-parkowy w Ujeździe

Renesansowy pałac hrabiego Ostrowskiego (późniejszego założyciela Tomaszowa Mazowieckiego) przebudowany w 1812 r. w stylu neoromantycznym, budynek przy bramie wjazdowej do parku z herbem Tomaszowa Mazowieckiego (Panna na niedźwiedziu) na ścianie szczytowej, park krajobrazowy z pierwszej połowy XIX w. z cennymi gatunkami drzew egzotycznych (występują tu oliwki, platany, tuje, akacje oraz inne drzewa). W 2003 roku grupa archeologów z Łódzkiego Uniwersytetu odkryła fundamenty zamku z czasów średniowiecza na terenie zespołu pałacowo – parkowego. Przeprowadzono badania, dzięki którym ustalono kształt i rozmiary ówczesnej budowli. Przed pałacem, od strony północnej, znaleziono warowne mury starego zamku, którego rozmiary wskazują, że był czterokrotnie większy od dzisiejszego budynku (ponad 1000 m²),

- Zespół dworcowy w Czarnocinie

Drewniana poczekalnia dworcowa kolei warszawsko - wiedeńskiej z ok. 1850 r. oraz murowany budynek nastawni z 1930 r. Właścicielem i użytkownikiem zespołu jest PKP Warszawa. Część murowana dworca z 1930 roku, część drewniana – poczekalnia z ok. 1850 roku (stacyjka znajduje się obecnie w Skansenie w Tomaszowie Mazowieckim),

- Pozostałości zespołu dworskiego, drewniany dwór z 1920 roku i czworak z XIX wieku (Gmina Będków),
- Zespół dworsko – parkowy w Moszczenicy z 1877 roku, Zespół dworsko – parkowy w Kiełczówce z XIX w., Zespół dworsko – parkowy w Raciborowicach z XIX w., Park dworski w Rękoraju z XIX w. (Gmina Moszczenica),
- Dwór i Dworski park krajobrazowy w Kruszowie (od 1997 r. własność prywatna), Dwór i Park dworski w Górkach Małych (obiekt jest własnością prywatną), Dwór i park dworski w Żerominie, - dwór po pożarze znajduje się w stanie ruiny (Gmina Tuszyn),
- Zespoły podworskie na terenie Gminy Grabica w miejscowości: Dziewuliny (XIX w.), Dziwle (XVIII-XIX w.), Grabica (XIX w.), Kociołki (XIX w.), Ostrów (XIX w.), Rusociny (XIX w.), Szydłów Kolonia (XIX w.), Wola Bykowska (XIX w.), Wola Karnocka (XIX w.)

- Obiekty sakralne – Zespół Średniowiecznego Kościoła p.w. Narodzenia NMP z 1462-1783 r. (Będków) wraz z ogrodzeniem i kaplicą, Kościół p.w. Św. Zygmunta z 1762r. (Rosocha), kaplica p.w. Św. Antoniego z 1890r. (Będków); Gotycki Kościół p.w. Przemienienia Pańskiego w Budziszewicach oraz plebania zabytkowa z XIX wieku przy kościele parafialnym; Zespół kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP w Czarnocinie – plebania z 1881 roku oraz kościół parafialny z 1879 – 1891 roku (W skład zespołu wchodzi neoromański kościół z elementami neorenesansowymi rozbudowany w 1905 r., plebania i cmentarz w kościele znajduje się pochodząca z połowy XVIII w. rokokowa ambona); Barokowy Kościół z lat 1676 – 1680 św. Wojciecha w Ujeździe (Ołtarz główny w stylu rokokowym pochodzi z 2 połowy XVIII w. W prezbiterium ozdobę stanowi obraz szkoły włoskiej z 2 połowy XVII w. a także stylowe witraże oraz marmurowy nagrobek J. Szczawińskiego późnorenesansowy, z leżącą postacią zmarłego w zbroi), dworek - drewniana plebania z 2-giej połowy XIX - jeszcze niedawno funkcjonująca jako Punkt Katechetyczny (Gmina Ujazd), Kościół p.w. Podwyższenia św. Krzyża z 1769-1975 r. wraz z dzwonnica z XVIII/XIX w Moszczenicy, Kościół p.w. św. Benedykta z 1900 - 1909 r. wraz z kaplicą z 1627 r. w Sroczku (Gmina Moszczenica), Zespół Kościoła Parafialnego p.w. Witalista: kościół murowany, wzniesiony w latach 1860-1862 odbudowany i rozbudowany w latach 1927-1930, plebania – murowana, zbudowana w 1916 roku (Gmina Tuszyn), kaplica neogotycka z XIX w. – Dziwle, Kościół parafialny p.w. św. Wojciecha barokowy z XVII-XXw., dzwonnica z XX w., Plebania z XX w. - Krzepczów Stary, Kościół parafialny z XX w. – Wola Karnocka, Kościół parafialny z XX w.- Żeronie (Gmina Grabica)

Do wartości kulturowych mających wpływ na kształtowanie polityki przestrzennej LGD zaliczamy:

- o Historyczne miasto Będków jest cennym w skali województwa łódzkiego obszarem łączącym walory krajobrazowo - przyrodnicze z nawarstwieniami kulturowymi od najdawniejszych czasów, udokumentowanymi znaleziskami archeologicznymi, poprzez zabytki architektury średniowiecznej, układ urbanistyczny miasta z dwoma rynkami, po XIX-wieczną zabudowę.
- o Wsie ze starym rodowodem wywodzącym się z końca XIII i XIV w. Na terenie Gminy Czarnocin występują wyłącznie osady wiejskie. W przeszłości znajdowała się tutaj znaczna liczba folwarków, m.in.: Czarnocin, Bieżywoda, Szczukwin, Rydzynki, Biskupia Wola. Na wzmiankę zasługują Czarnocin (ulicówka datowana na 1298 r.), Szynczyce (rzędówka - 1386 r.) oraz Rzepki jako wieś o równie starym rodowodzie (1386 r.) ale nierozpoznanym układzie rozplanowania, ponadto Tychów (rzędówka), Zamość (wieś sznurowa) a także Dalków,
- o Układy przestrzenne historycznych wsi: Prażki i Rzeczków, [Boryszów \(wieś sznurowana\)](#), [Krzepczów Stary \(ulicówka\)](#), [Szydłów \(folwark\)](#), [Zaborów \(śląd owalnicy\)](#), [Żeronie \(folwark\)](#).
- o Historyczne zespoły zieleni formowanej - parki podworskie we wsiach: Drzazgowa Wola, Remiszewice, Rudnik, Będków, Jakubów – Wolbórka, park i dwór w Wólce Krzykowskiej (Gmina Ujazd)
- o W krajobraz wiejski analizowanego obszaru od dawna były wpisane młyny, które odgrywały istotną rolę w życiu mieszkańców. Źródła historyczne z początku XIX wieku wymieniają młyny Kanka, Abraham, Pyć i Wydma. [W Gminie Grabica wyróżniamy 2 młyny: motorowy murowany z 1916r. w Kamocinie oraz młyn murowany z 1916r. w Lutosławicach Rządowych](#). Młyn był często jedynym zakładem przemysłowym, z którym stykał się przeciętny mieszkaniec.
- o Cmentarze: dwa w Będkowie (rzym.-kat.), Ewcin-Krzyżanów (ewangelicki), Rosocha (rzym.-kat.), Cmentarz rzymsko-katolicki w Czarnocinie, Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki (Gmina Czarnocin) - Mogiła zbiorowa poległych podczas bombardowania pociągu w Kalskiej Woli w dniu 3 września 1939 r., mogiła zbiorowa żołnierzy podziemia straconych przez okupanta hitlerowskiego w 1944 r; Cmentarz rzymsko – katolicki z 1870 r., z wieloma pomnikami o bogatej historii w Budziszewicach, fragmenty cmentarza ewangelickiego w Teodorowie, [Cmentarz wojenny w Boryszowie](#), [cmentarz ewangelicki w Kamocinie](#), [cmentarz rzymsko-katolicki w: Krzepczowie, Woli Karnockiej, Żeronie, Szydłowie](#).
- o Kapliczka p.w. św. Marka z XVIIIw w Czarnocinie. (drewniana), Kapliczka rzymsko-katolicka w Zamościu - 2poł. XIXw., kaplica cmentarna z 1834 r. św. Anny (Gmina Ujazd), pomnik Tadeusza Kościuszki w Ujeździe, obelisk upamiętniający akcję batalionu „Zośka” w Czarnocinie obok mostu na rzece Wolbórze, [Kaplice rzymsko – katolickie w Gminie Grabica: kaplica murowana pw. św. Jana Chrzciciela z 1938r.\(Dziwle\)](#), [kaplica drewniana pw. św. Piotra z 1826r. \(Grabica\)](#), [kapliczka murowana św. Jana z XVIII/XIXw. \(Ostrów\)](#)
- o Obiekty mieszkalno - gospodarcze podlegające ochronie konserwatorskiej na terenie Gminy Tuszyn oraz Gminy Grabica: liczne chałupy, domy drewniane, drewniano - murowane, murowane (XVIII/XIX w)
- o Obiekty użyteczności publicznej podlegające ochronie konserwatorskiej na terenie Gminy Tuszyn: Ratusz murowany z ok.1920 roku, łaźnia miejska - murowana z 1926 r., przebudowa w 1980r, plebania, ob. Dom Literatów, murowana z 1922 r, dom czynszowy - pierwotnie szkoła, murowany ok. 1800r. przebudowany 1900-1925, szkoła drewniana w Żerominie z ok. 1920 r.; na terenie Gminy Grabica: plebania z 1900r. w Krzepczowie (budynek murowany), murowany budynek policji z 1920 r. w Woli Karnockiej,
- o Obiekty i zespoły przemysłowe na terenie Gminy Tuszyn – młyn parowy murowany z pocz. XIX w Kruszowie, młyn parowy, murowany ok. 1890r. przebudowany w 1930 r., zespół rzeźni: rządówka murowana z 1923r, budynek gospodarczy murowany z 1923r., Zespół browaru: rządówka i szynk, ob. dom mieszkalny, murowany ok. 1830r. warzelnia piwa i stajnia, ob. magazyn i sklep, murowane ok.1830r.przebudowane, lodownia, ob. magazyn

murowana ok. 1830r., zespół cegielni: cegielnia, murowana pocz. XIX w. rządówka, murowana pocz. XIX dwie wiaty do suszenia cegieł, drewniane pocz. XIXw., na terenie Gminy Grabica – spichlerz drewniany z 1900r. w Kociołkach – Wadlew, chlewnia z kon. XIXw. w Kociołkach, spichlerz drewniany kon. XIX w. oraz spichlerz drewniany z 1900r. w Żeronie, obora murowana z 1879r. w Lutosławicach Szlacheckich, stodoła drewniana z 3ćw. XIXw. w Żeronie, zagrody w Żeronie z kon. XIXw. z 1865-1900r., 3 ćw. XIXw.; wiatrak drewniany z 1908r – przebudowany w 1928r. w Boryszowie, wiatrak koźlak drewniany z 1912r. w Rusocinach, murowana gorzelnia z ok. 1910r. w Grabicy, cegielnia mur.-drew. z 1915r. przebudowana w 1950r. w Ostrowie.

Dobra kultury duchowej – tradycje, zwyczaje, obyczaje

Dziedzictwo kulturalne, tradycja terenu LGD zostało przedstawione w utworze W.S. Reymonta.

W powieści „Chłopi” opisany jest całokształt życia polskiej wsi, autor odniósł się do wielu tradycji, obyczajów z regionu objętego LGD, gdyż mieszkał do 13 roku życia z rodziną w miejscowości Jakubów (Gmina Będków). Tematyką utworu były zwyczaje, obrzędy wiejskie: wesela, darcie pierza, stroje, przyśpiewki, życie codzienne mieszkańców, w książce znajdziemy również opisy krajobrazu wiejskiego, topografię terenu, nazwy miejscowości, oraz nazwiska bohaterów np.: rodziny Sochów wywodzące się z Prażek, Balcerków i Paczesie z Będkowa.

Działalność kulturalna

Na analizowanym obszarze występują następujące placówki, ośrodki kultury:

- Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Ujeździe – w ośrodku działa koło zainteresowań, gdzie tworzone są rzeźby, ikony, [Gminny Ośrodek Kultury w Moszczenicy](#), [Gminny Stadion Sportowy w Moszczenicy](#), [Kompleks Sportowy „Moje Boisko – Orlik 2012 \(w budowie, gmina Moszczenica\)](#), [Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Tuszynie-Ośrodek](#) zajmuje się działalnością kulturalną. Prowadzi koła zainteresowań dla dzieci i młodzieży, są to głównie: koło informatyczne, koło taneczne, koło plastyczne, koło muzyczne, koło teatralne, orkiestra dęta. Do zadań ośrodka należy także przygotowywanie imprez okolicznościowych i plenerowych, które odbywają się w Tuszynie, [Gminny Ośrodek Kultury w Grabicy](#).
- Gminna Rada Kobiet w Czarnocinie – przewodnicząca Grażyna Pytel, Gminna Rada Kobiet w Będkowie – przewodnicząca Lucyna Karlińska
- Gminna Biblioteka Publiczna w Budziszewicach (bogate i różnorodne księgozbiory, pracownia informatyczna), Gminna Biblioteka Publiczna w Ujeździe, Gminna Biblioteka Publiczna w Będkowie, Gminna Biblioteka Publiczna w Czarnocinie, [Gminna Biblioteka Publiczna w Moszczenicy](#), [Miejska Biblioteka Publiczna w Tuszynie wraz z filią w Tuszynie - Lesie oraz 5 punktów bibliotecznych w mieszczących się w świetlicach wiejskich](#)
- Ludowy Klub Sportowy w Czarnocinie, Ludowy Uczniowski Klub Sportowy „Tęcza” przy Zespole Szkół Rolniczych w Czarnocinie, Ludowy Uczniowski Klub Sportowy przy Zespole Szkolno-Gimnazjalnym w Czarnocinie, Uczniowski Ludowy Klub Sportowy przy Szkole Podstawowej w Szynczycach (Gmina Czarnocin), Uczniowski Klub Sportowy „Orlik” w Ujeździe, Międzyszkolny Uczniowski Klub Sportowy „APIS” (Gmina Będków), Ludowy Klub Sportowy Będków, KS STAL Niewiadów, Klub Sportowy Zjednoczeni w Budziszewicach, [Gminny Ludowy Klub Sportowy „Włóknierz Moszczenica”](#), Ludowy Klub Sportowy „Pionier Baby” (Gmina Moszczenica), Uczniowski Ludowy Klub Sportowy Moszczenica, Uczniowski Ludowy Klub

Sportowy przy Szkole Podstawowej i Gimnazjum w Wodzinie Prywatnym, Uczniowski Międzyszkolny Klub Sportowy „Tuszyn”, Miejski Klub Sportowy 2000 Tuszyn, Kryta Pływalnia „Oceanik (Gmina Tuszyn), Hala Widowiskowo – Sportowa w Tuszynie, Miejski Stadion w Tuszyn – Lesie, Ośrodek rekreacyjny „Młynek”.

- Na obszarze LGD „BUD-UJ RAZEM” działa wiele świetlic wiejskich.
- Na obszarze LGD „BUD-UJ RAZEM” swoją działalność prowadzi kilkanaście kół gospodyń wiejskich oraz organizacje kobiet wiejskich:

Gmina Będków – KGW Brzustów, KGW Ceniawy, KGW Drzazgowa Wola, KGW Kalinów, KGW Nowiny, KGW Prażki, KGW Remiszewice, KGW Rosocha, KGW Rudnik, KGW Rzeczków, KGW Sługocice, KGW Teodorów, KGW Wykno, KGW Zacharz.

Gmina Czarnocin – KGW Czarnocin, KGW Bieżywody, KGW Kalska Wola, KGW Biskupia Wola, KGW Szynczyce, KGW Budy Szynczyckie, KGW Grabina Wola, KGW Tychów, KGW Rzepki, KGW Wola Kutowa, KGW Dalków, KGW Zamość.

Gmina Budziszewice – KGW Rękawiec, Stowarzyszenie Kobiet Wiejskich – Mierzniarki (wieś Mierzno, stowarzyszenie zarejestrowane w KRS), Stowarzyszenie Kobiet Kreatywnych „Szyk” (wieś Budziszewice, jeszcze nie zarejestrowane), Kolektyw Kobiet Przedsiębiorczych w Węgrzynowicach (nie zarejestrowane).

Gmina Ujazd – KGW Skrzynki, KGW Zosie, KGW Tobiasz.

Komentarz [M9]: Brak KGW nowych gmin

Produkty tradycyjne (regionalne)

Na obszarze Lokalnej Grupy Działania „BUD-UJ RAZEM” brak jest produktów zarejestrowanych jako „produkt lokalny”, natomiast wyróżniamy na tym terenie osoby, które prowadzą sprzedaż wyrobów własnych, warto zachęcić takich mieszkańców do rejestracji swoich produktów. Przez mieszkańców obszaru LGD „BUD-UJ RAZEM” produkowane są następujące wyroby: miody (Gmina Będków, Ujazd, Czarnocin), olej rzepakowy (Gmina Będków), wypieki pieczywa- chleb (Gmina Ujazd), wyroby wędliniarskie-kielbasa (Gmina Ujazd), biała kaszanka (masarnia w Budach Szynczyckich - Gmina Czarnocin), alkohole – cytrynówka (Gmina Ujazd), kiszona kapusta (Gmina Budziszewice), ser opalany na słomie w piecu chlebowym (Gmina Czarnocin). Zakład produkcyjny Milkpol w Czarnocinie produkuje pyszną serwatkę, sery, jogurty, kefir i maślanekę.

Mieszkańcy obszaru LGD „BUD-UJ RAZE” mogą poszczycić się wieloma regionalnymi potrawami.

Unikalnymi potrawami są pyzy z mlekiem, duszcha z kapustą i skwarkami, zupa śledziowa podawana na stołach wigilijnych i w czasie postu, gomółki serowe, zacierki na mleku, nalewki owocowe – wiśniówka, trunki -cytrynówka, miętówka, pietruszajka, kapłon (Gmina Czarnocin).

Gmina Będków słynie z pysznych potraw regionalnych: kapłonek, żurek na kaszance, kozibroda – kapusta z ziemniakami, grochówka z zacierkami, zacierki na mleku z bania i kaszą jaglaną, kluski z kapustą słodką i grzybami- zaprawiane olejem z zasmażaną cebulą, nalewka księżycówka, nalewka „Jajowa z Brzustowa”.

Ponadto na obszarze LGD wciąż żywą tradycją są wyroby z wikliny, swoiste produkty tradycyjne wymagające rozpowszechniania i promocji.

Komentarz [M10]: Prosimy o dodanie informacji z nowych gmin o Produktów Tradycyjnych i Lokalnych

Artyści lokalni

Mieszkańcy obszaru LGD „BUD UJ RAZEM” kultywują swoje tradycje oraz wykazują wielką dbałość o zachowanie tożsamości kulturowej. Region może się poszczycić wieloma artystami o bogatej działalności kulturalnej, artystycznej.

Na obszarze Gminy Będków działalność artystyczną prowadzą następujące osoby: Pilarski Krzysztof- pisze wiersze, Dulas Janina- pisze wiersze i gawędy, Malinowska Teresa- pisze wiersze i gawędy, Pleska Anna- maluje pisanki i obrazy, Grzywacz Henryka- haft, Opaliński Stanisław- haft, Błoch Iwona- maluje pisanki, Musiał Zofia- maluje pisanki, Krajewska Danuta- maluje pisanki, Augustyniak Wiesława- maluje pisanki, Stachecka Agnieszka- wycinanki ludowe, Kłys Janina- wyroby z bibuły, Boczek Bronisława- koronki, Krakala Ryszarda- wyszywanie gorsetów, oraz dwa zespoły: Ludowiaczy

Komentarz [B11]: Brak danych z gmin: Tuszyn, Grabica

od Będkowa i Fajne Babki z Będkowa. Na obszarze gminy działa zespół muzyczny: Zespół Muzyczny „DDT” Jacek Wochna, Arkadiusz Pielesiek, Leszek Bińkowski.

Gminę Czarnocin reprezentuje godnie zespół „Ludowa Biesiada”, który powstał w 2002 roku z inicjatywy Gminnej Rady Kobiet. Zespół bierze udział w licznych imprezach folklorystycznych, biesiadach, festynach, dożynkach, konkursach zdobywając liczne nagrody i wyróżnienia. Największym osiągnięciem zespołu jest zdobycie „Złotego Jelonka”- I miejsce na XXVII Międzynarodowym Jarmarku Folkloru w Węgorzewie. Z zespołem współpracuje miejscowa gawędziarka, pani Henryka Stawiana. Na terenie gminy swoją działalność prezentują również twórcynie ludowe: Janina Grzanek – tworzy piękne ozdoby bibułkowe, wycinanki oraz wyszywa piękne gorsety, elementy strojów ludowych, oraz Pani Zofia Czyżewska również tworzy piękne ozdoby bibułkowe oraz wycinanki - twórcynie ludowe odwiedzają szkoły ucząc plastyki papierowej dzieci. Pani Patrycja Rudzińska i Anita Szcześniewska wykonują szydełkiem piękne ozdoby koronkowe, Zofia Kozal pisze wiersze i teksty piosenek ludowych i okolicznościowych, Henryka Stawiana pisze gawędy ludowe i teksty obrzędowe, Maria Panufnik haftuje, Bogdan Krajewski prowadzi kowalstwo artystyczne, a pan Władysław Deka jest właścicielem kuźni tradycyjnej. Pani Helena i Monika Janiak produkują meble stylowe, Piotr Paluch produkuje piękne stylowe meble ogrodowe, Teresa Frączkowska wykonuje pisanki techniką tradycyjną.

Na obszarze Gminy Ujazd działalność artystyczną prowadzą zespoły: Zespół „Skrzynkowiarki” oraz „Lucybabki”. Z miejscowości Niewiadów pochodzą Cezary Pazura i Radosław Pazura, możliwość wykorzystania popularności braci przy promocji LGD.

Gminę Moszczenica reprezentują: Kapela Ludowa „Tkacze”, Zespół Pieśni Ludowej „Magda”, Dziecięcy Zespół Tańca Ludowego „Wesołe [Welmiaćki](#)”.

Komentarz [M12]: Dodać estrelle

Komentarz [M13]: Gminy Grabica oraz Tuszyn brak danych

Imprezy

Imprezy organizowane na obszarze LGD prezentują dorobek kulturalny mieszkańców. Każde kulturalne przedsięwzięcie łączy mieszkańców i wywołuje w nich chęć działania. Wśród najciekawszych imprez na terenie LGD „BUD-UJ RAZEM” należy wymienić rajdy rowerowe: „Szlakiem Reymonta” oraz Rajd „Wiosna w Czarnocinie” organizowane przez Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych.

Rajd rowerowy „Szlakiem Reymonta” jest imprezą cykliczną w Gminie Będków. Podczas rajdu odbywają się konkursy wiedzy o gminie, o Reymoncie, oraz konkursy plastyczne i sportowe.

Rajd „Wiosna w Czarnocinie” również jest imprezą cykliczną w której biorą udział dzieci i młodzież z terenów powiatu piotrkowskiego, tomaszowskiego, bełchatowskiego, pabianickiego. Rajd ma charakter turystyczno-sportowy. Podczas rajdu odbywa się konkurs wiedzy o Gminie Czarnocin, konkurs wiedzy ekologicznej, konkurs plastyczny o tematyce przeciwdziałania narkomanii i alkoholizmowi, turniej koszykówki.

Na uwagę zasługuje impreza o charakterze ludowym – Powiatowe Święto Kiszienia Kapusty, którą warto wpisać w kalendarz imprez cyklicznych Gminy Budziszewice oraz [Święto piezzonego ziemniaka w Gminie Tuszyn](#). Ponadto na obszarze LGD odbywają się dożynki gminne (wrzesień), imprezy rodzinne, festyny: Święto Rodziny-czerwiec (Gmina Będków), piknik rodzinny – 1,3 maj (Gmina Ujazd), [Majówka z GOK-iem](#) (Gmina Moszczenica), Festyn Rodzinny w Zespole Szkolno – Gimnazjalnym w Czarnocinie, [„Festyn Rodzinny”](#)(Gmina Moszczenica), Festyn nad zalewem w Gminie Czarnocin (odbywa się na rozpoczęcie sezonu w czerwcu i na zakończenie w sierpniu), [Impreza plenerowa „Początek lata”](#)(Gmina Tuszyn), [Pożegnanie wakacji](#) (Gmina Moszczenica), festyny rekreacyjno – sportowe (rozgrywki o Puchar Wójta w Gminie Będków), Festyny (impreza cykliczna)organizowane przez Szkołę Podstawową w Budziszewicach, [Gminny Przegląd Piosenki Dziecięcej](#) (Gmina Moszczenica), [Gminny Przegląd Małych Form Teatralnych](#) (Gmina Moszczenica).

Na terenie Gminy Tuszyn dużą dwudniową imprezą są : „Dni Tuszyń”.

Powiatowy Konkurs Palm i Pisanek (święto ruchome, ostatnia sobota przed Niedzielą Palmową) odbywa się na obszarze Gminy Będków, natomiast Przegląd Pieśni Maryjnej odbywa się w Woli Kutowej, impreza organizowana przez Stowarzyszenie „Wolbórka” działające przy Zespole Szkół Rolniczych w Czarnocinie.

Komentarz [B14]: Brak danych z gminy Grabica

3. Ocena społeczno - gospodarcza obszaru

Liczba ludności

Liczba mieszkańców na analizowanym obszarze w okresie od 1997 do 2006 roku przedstawiała się w następujący sposób:

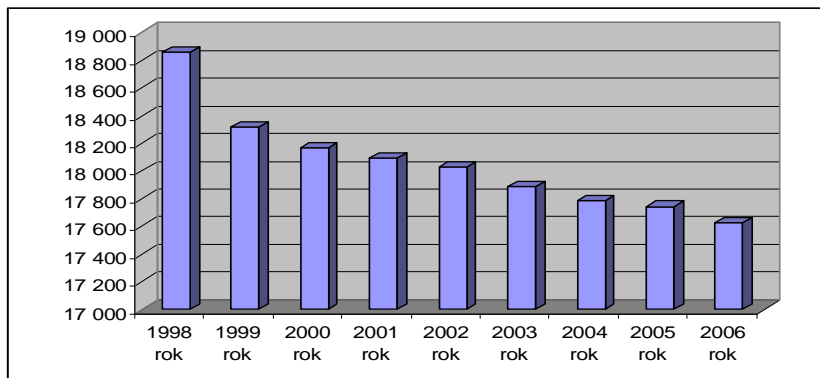
Stan ludności w poszczególnych latach wg stałego miejsca zameldowania

rok	Gminy				Ogółem
	Będków	Budziszewice	Czarnocin	Ujazd	LGD
1997	3 920	2 400	4 308	8 332	18 960
1998	3 879	2 379	4 287	8 315	18 860
1999	3 771	2 304	4 206	8 036	18 317
2000	3 717	2 277	4 183	7 989	18 166
2001	3 672	2 279	4 183	7 958	18 092
2002	3 647	2 278	4 165	7 940	18 030
2003	3 641	2 242	4 126	7 879	17 888
2004	3 610	2 232	4 077	7 866	17 785
2005	3 588	2 221	4 071	7 864	17 744
2006	3 554	2 205	4 075	7 792	17 626

Źródło: GUS

Na przestrzeni lat 1997–2006 liczba ludności na obszarze LGD zmniejszyła się o 1 334 osób. Liczba ludności spadała systematycznie od 1997 roku.

Wykres: Stan ludności LGD w poszczególnych latach wg stałego miejsca zameldowania na analizowanym obszarze

Źródło: GUS

Liczba mieszkańców na analizowanym obszarze w okresie od 1999 do 2008 roku przedstawiała się w następujący sposób.

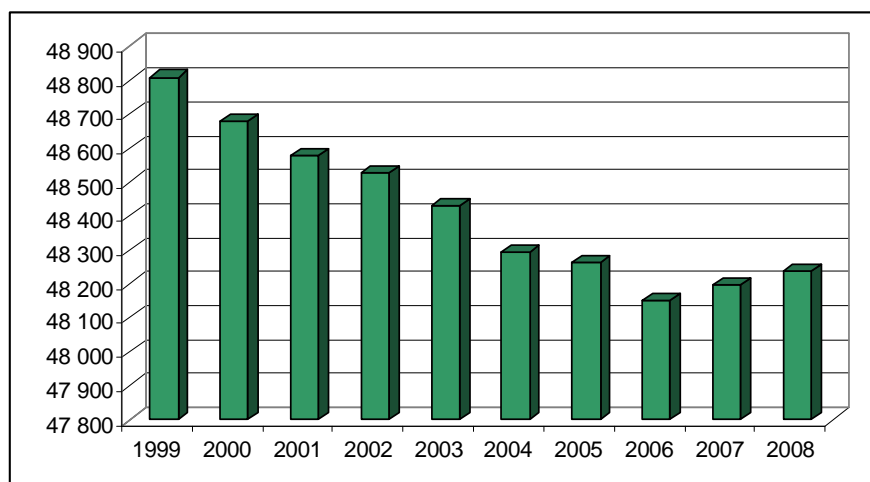
Stan ludności w poszczególnych latach wg stałego miejsca zameldowania

rok	Gminy							Ogółem LGD
	Będków	Budziszewice	Czarnocin	Grabica	Moszczenica	Tuszyn	Ujazd	
1999	3 771	2 304	4 206	6 186	12 804	11 503	8 036	48 810
2000	3 717	2 277	4 183	6 177	12 831	11 505	7 989	48 679
2001	3 672	2 279	4 183	6 175	12 768	11 543	7 958	48 578
2002	3 647	2 278	4 165	6 145	12 787	11 567	7 940	48 529
2003	3 641	2 242	4 126	6 141	12 816	11 588	7 879	48 433
2004	3 610	2 232	4 077	6 117	12 778	11 616	7 866	48 296
2005	3 588	2 221	4 071	6 124	12 779	11 616	7 864	48 263
2006	3 554	2 205	4 075	6 086	12 819	11 619	7 792	48 150
2007	3 548	2 189	4 047	6 064	12 911	11 616	7 821	48 196
2008	3 514	2 199	4 039	6 071	12 907	11 680	7 828	48 238

Źródło: GUS

Na przestrzeni lat 1999 - 2008 liczba ludności na obszarze LGD zmniejszyła się o 572 osoby. Liczba ludności spadała systematycznie do 2006 roku, a następnie zaobserwowano niewielki wzrost.

Wykres: Stan ludności LGD w poszczególnych latach wg stałego miejsca zameldowania na analizowanym obszarze

Źródło: GUS

Gęstość zaludnienia

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „BUD-UJ RAZEM”

Dane 2006r.	Gęstość zaludnienia	Powierzchnia
Gmina Będków	61 os/km ²	58 km ²
Gmina Budziszewice	73 os/km ²	30 km ²
Gmina Czarnocin	56 os/km ²	72 km ²
Gmina Grabica	47 os/km ²	128 km ²
Gmina Moszczenica	115 os/km ²	111 km ²
Gmina Tuszyn	89 os/km ²	130 km ²
Gmina Ujazd	80 os/km ²	97 km ²
LGD „BUD-UJ RAZEM”	76 os/km ²	626 km ²
LGD „BUD-UJ RAZEM”	68 os/km ²	-257 km ²

Źródło: GUS

Gęstość zaludnienia na obszarze LGD „BUD-UJ RAZEM” w 2006 roku wyniosła 76 os/km² ~~68 osób na km²~~. Analizując poszczególne gminy należące do LGD obserwujemy najniższą gęstość zaludnienia w Gminie Grabica ~~Gminie Czarnocin~~ a najwyższą w Gminie Moszczenica ~~Gminie Ujazd~~.

Dane 2006	Powierzchnia	Gęstość zaludnienia
LGD „BUD-UJ RAZEM”	257 km²	68 os/km²
LGD „BUD-UJ RAZEM”	626 km ²	76 os/km ²
województwo łódzkie	2 570 353 km ²	141 os/km ²

Źródło: GUS

Gęstość zaludnienia województwa łódzkiego wynosi 141 os/km², natomiast gęstość zaludnienia LGD „BUD-UJ RAZEM” wynosi 76 os/km² ~~68 os/km²~~.

Gęstość zaludnienia obszaru LGD w stosunku do województwa jest o połowę niższa.

Przyrost naturalny

Przyrost naturalny w latach 1997-2006

rok	gminy				Ogółem LGD
	Będków	Budziszewice	Czarnocin	Ujazd	
1997	-19	5	-19	-8	-41
1998	-16	-7	-24	-10	-57
1999	-3	-21	-27	-32	-83
2000	-38	-19	-12	-5	-74
2001	-23	2	-7	-15	-43
2002	-16	1	-32	-11	-58
2003	-9	-15	-8	-39	-71
2004	-21	-8	-22	-17	-68
2005	-14	-1	-19	-26	-60
2006	-19	-18	-8	-23	-68

Źródło: GUS

Na obszarze LGD „BUD-UJ RAZEM” w latach 1997-2006 obserwujemy ujemny przyrost naturalny, najniższą wartość odnotowujemy w 1999 roku. Od 1997 roku sytuacja uległa pogorszeniu i w 2006 roku przyrost naturalny wynosi -68 osób.

Przyrost naturalny w latach 1999-2008

rok	Gminy							Ogółem LGD
	Będków	Budziszewice	Czarnocin	Grabica	Moszczenica	Tuszyn	Ujazd	
1999	-3	-21	-27	-19	-27	-37	-32	-166
2000	-38	-19	-12	-13	-36	-58	-5	-181
2001	-23	2	-7	8	-33	-41	-15	-109
2002	-16	1	-32	-20	7	-29	-11	-100
2003	-9	-15	-8	-24	-17	-16	-39	-128
2004	-21	-8	-22	-25	-37	-52	-17	-182
2005	-14	-1	-19	-15	-15	-62	-26	-152
2006	-19	-18	-8	-34	-20	-47	-23	-169
2007	-11	-12	-17	-11	7	-79	17	-106
2008	-13	-4	-14	4	-4	-45	-6	-82

Źródło: GUS

Na obszarze LGD „BUD-UJ RAZEM” w latach 1999-2008 obserwujemy ujemny przyrost naturalny, najniższą wartość odnotowujemy w 2004 roku (-182 osoby). Najwyższy wskaźnik przyrostu naturalnego choć nadal ujemny występuje w 2008 roku tj. -82 osoby.

Migracje

Saldo migracji w ruchu wewnętrznym w latach 1997-2006

rok	gminy				Ogółem LGD
	Będków	Budziszewice	Czarnocin	Ujazd	
1997	-23	-6	-21	3	-47
1998	-25	-14	3	-7	-43
1999	5	17	4	2	28
2000	-16	-8	-11	-42	-77
2001	-22	0	7	-16	-31

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „BUD-UJ RAZEM”

2002	-9	-2	14	-7	-4
2003	3	-21	-31	-22	-71
2004	-10	-2	-27	5	-34
2005	-8	-10	12	24	18
2006	-15	2	12	-41	-42

Źródło: GUS

W latach 1997-2006 na obszarze LGD dominuje ujemne saldo migracji z wyjątkiem 1999 roku oraz 2005 roku.

Od 1997 do 2006 roku na analizowanym obszarze obserwujemy zmniejszenie ujemnego salda migracji o 5 osób, pomimo spadku, sytuacja nie ulega znacznej poprawie. Analizując poszczególne gminy najgorsza sytuacja w 2006 roku występuje w gminach: Będków i Ujazd.

Saldo migracji w ruchu wewnętrznym w latach 1999-2008

rok	Gminy							Ogółem LGD
	Będków	Budziszewice	Czarnocin	Grabica	Moszczenica	Tuszyn	Ujazd	
1999	5	17	4	-17	-30	79	2	60
2000	-16	-8	-11	4	31	60	-42	18
2001	-22	0	7	-11	-30	79	-16	7
2002	-9	-2	14	-10	12	53	-7	51
2003	3	-21	-31	19	46	36	-22	30
2004	-10	-2	-27	0	-1	76	5	41
2005	-8	-10	12	19	17	64	24	118
2006	-15	2	12	-5	60	61	-41	74
2007	5	-5	-10	-12	84	75	10	147
2008	-19	14	6	4	3	110	13	131

Źródło: GUS

W latach 1999-2008 na obszarze LGD obserwujemy dodatnie saldo migracji. W ciągu 10 lat przybyło 71 osób na obszarze LGD. Najwięcej osób migruje na obszar Gminy Tuszyn, a następnie Moszczenicy. Największa migracja z terenu gminy w ciągu 10 analizowanych lat wystąpiła w Gminie Będków. Dwa ostatnie analizowane lata na całym obszarze LGD przedstawiają dość wysoki wskaźnik migracji, jest to dobra prognoza na przyszłość.

Struktura ludności

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „BUD-UJ RAZEM”

W strukturze wieku ludności można wyróżnić trzy podstawowe kategorie, które są istotne z punktu widzenia rynku pracy i zasobów siły roboczej:

- ludność w wieku przedprodukcyjnym tj. w wieku od 0 do 17 lat,
- ludność w wieku produkcyjnym, w tym: kobiety od 18 do 59 lat, a mężczyźni od 18 do 64 lat,
- ludność w wieku poprodukcyjnym, w tym: kobiety od 60 lat i więcej, a mężczyźni od 65 lat i więcej.

Struktura wieku ludności w latach 2002-2006

gminy	lata	2002	2003	2004	2005	2006
Będków	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	859	839	803	796	757
	Ludność w wieku produkcyjnym	2-078	2-086	2-076	2-061	2-073
	Ludność w wieku poprodukcyjnym	685	685	682	681	678
Budziszewice	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	514	503	495	477	455
	Ludność w wieku produkcyjnym	1-326	1-326	1-329	1-336	1-334
	Ludność w wieku poprodukcyjnym	431	417	412	408	411
Czarnocin	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	990	956	917	894	876
	Ludność w wieku produkcyjnym	2-404	2-434	2-436	2-426	2-455
	Ludność w wieku poprodukcyjnym	764	759	751	742	747
Ujazd	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	1-742	1-679	1-626	1-573	1-524
	Ludność w wieku produkcyjnym	4-892	4-893	4-939	5-007	5-026
	Ludność w wieku poprodukcyjnym	1-246	1-232	1-220	1-205	1-187
Ogółem LGD	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	4-105	3-977	3-841	3-740	3-612
	Ludność w wieku produkcyjnym	10-700	10-739	10-780	10-830	10-888
	Ludność w wieku poprodukcyjnym	3-126	3-093	3-065	3-036	3-023

Źródło: GUS

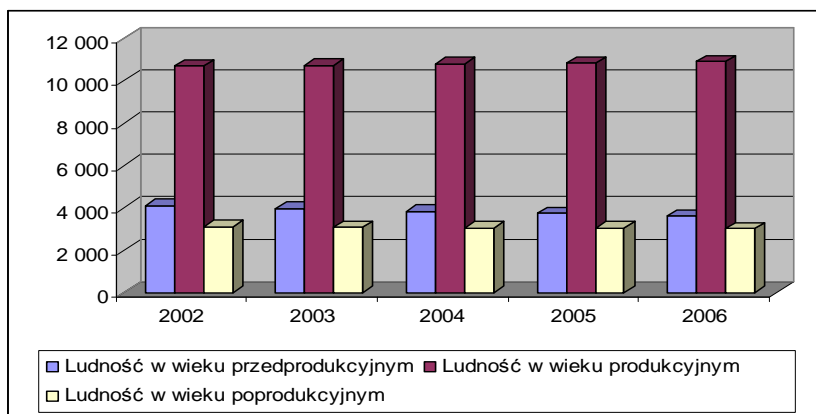
W latach 2002–2006 liczba ludności na analizowanym obszarze LGD „BUD-UJ RAZEM” w wieku:

przedprodukcyjnym – zmniejszyła się o 493 osoby;

produkcyjnym – zwiększyła o 188 osób;

poprodukcyjnym – zmniejszyła się o 103 osoby

Wykres: Struktura ludności na analizowanym obszarze w 2006 roku

Źródło: GUS

Struktura wieku ludności w latach 2004-2008

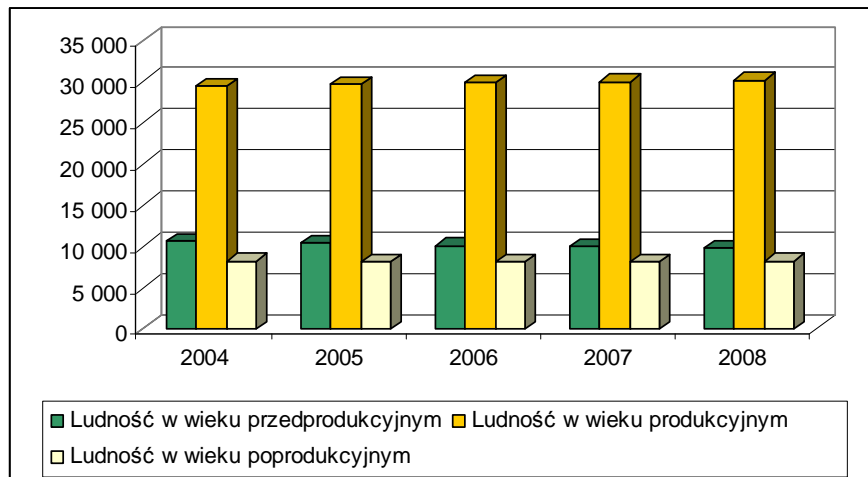
gminy	lata	2004	2005	2006	2007	2008
Będków	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	803	796	757	740	697
	Ludność w wieku produkcyjnym	2 076	2 061	2 073	2 085	2 076
	Ludność w wieku poprodukcyjnym	682	681	678	684	689
Budziszewice	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	495	477	455	444	448
	Ludność w wieku produkcyjnym	1 329	1 336	1 334	1 328	1 326
	Ludność w wieku poprodukcyjnym	412	408	411	394	399
Czarnocin	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	917	894	876	858	835
	Ludność w wieku produkcyjnym	2 436	2 426	2 455	2 447	2 483
	Ludność w wieku poprodukcyjnym	751	742	747	746	743
Grabica	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	1 441	1 422	1 366	1 334	1 308
	Ludność w wieku produkcyjnym	3 605	3 643	3 669	3 698	3 710
	Ludność w wieku poprodukcyjnym	1 058	1 049	1 038	1 040	1 044
Moszczenica	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	2 922	2 874	2 830	2 808	2 776
	Ludność w wieku produkcyjnym	7 723	7 795	7 852	7 944	7 947
	Ludność w wieku poprodukcyjnym	2 084	2 050	2 052	2 081	2 117
Tuszyn	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	2 394	2 355	2 305	2 282	2 221
	Ludność w wieku produkcyjnym	7 286	7 348	7 379	7 388	7 485
	Ludność w wieku poprodukcyjnym	1 975	1 985	1 991	1 979	1 993
Ujazd	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	1 626	1 573	1 524	1 525	1 486
	Ludność w wieku produkcyjnym	4 939	5 007	5 026	5 038	5 045
	Ludność w wieku poprodukcyjnym	1 220	1 205	1 187	1 202	1 230
Ogółem LGD	Ludność w wieku przedprodukcyjnym	10 598	10 391	10 113	9 991	9 771
	Ludność w wieku produkcyjnym	29 394	29 616	29 788	29 928	30 072
	Ludność w wieku poprodukcyjnym	8 182	8 120	8 104	8 126	8 215

Źródło: GUS

W latach 2004 - 2008 liczba ludności na analizowanym obszarze LGD „BUD-UJ RAZEM” w wieku:

- przedprodukcyjnym – zmniejszyła się o 827 osoby,
- produkcyjnym – zwiększyła o 678 osób,
- poprodukcyjnym – zwiększyła się o 33 osoby.

Wykres: Struktura ludności na obszarze LGD

Źródło: GUS

Sytuacja na rynku pracy

Liczba osób pracujących na analizowanym obszarze

Rok	Liczba osób zatrudnionych ogółem				LGD
	gminy				
	Będków	Budziszewice	Czarnocin	Ujazd	
2003	188	92	268	1160	1708
2004	170	109	249	1230	1758
2005	161	113	379	1383	2036
2006	149	103	420	1341	2013
2007	142	88	414	1442	2086

Źródło: GUS

W 2007 roku na obszarze objętym LSR zatrudnienie znalazło 2 086 osób. Analizując dane w powyższej tabeli, możemy stwierdzić, że liczba osób pracujących na obszarze LGD „BUD-UJ RAZEM” w latach 2003-2007, uległa zwiększeniu o 378 osób.

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „BUD-UJ RAZEM”

Liczba osób pracujących na analizowanym obszarze

rok	Gminy							Ogółem LGD
	Będków	Budziszewice	Czarnocin	Grabica	Moszczenica	Tuszyn	Ujazd	
2003	188	92	268	260	1 484	2 072	1 160	5524
2004	170	109	249	266	1 322	2 248	1 230	5594
2005	161	113	379	320	1 054	2 179	1 383	5589
2006	149	103	420	295	1 741	2 409	1 341	6458
2007	142	88	414	367	1 717	2 494	1 442	6664
2008	168	94	383	477	1 853	2 359	1 720	7054

Źródło: GUS

W 2008 roku na obszarze objętym LSR zatrudnienie znalazło 7 054 osób. Analizując dane w powyższej tabeli, możemy stwierdzić, że liczba osób pracujących na obszarze LGD „BUD-UJ RAZEM” w latach 2003-2008, uległa zwiększeniu o 1 530 osób.

Bezrobocie na analizowanym obszarze w poszczególnych latach

Rok	Liczba osób bezrobotnych ogółem				LGD
	gminy				
	Będków	Budziszewice	Czarnocin	Ujazd	
2003	230	276	160	891	1 557
2004	239	312	156	843	1 550
2005	208	288	153	756	1 405
2006	165	243	123	648	1 179
2007	144	205	72	485	906

Źródło: GUS

W roku 2007 na obszarze LGD bez pracy pozostawało 906 osób. Na przestrzeni lat 2003-2007 liczba osób bezrobotnych zmniejszyła się o 651 osób.

Bezrobocie na analizowanym obszarze w poszczególnych latach

rok	Gminy							Ogółem LGD
	Będków	Budziszewice	Czarnocin	Grabica	Moszczenica	Tuszyn	Ujazd	
2003	230	276	160	351	951	922	891	3781
2004	239	312	156	329	842	938	843	3659
2005	208	288	153	300	766	904	756	3375
2006	165	243	123	240	654	705	648	2778

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „BUD-UJ RAZEM”

2007	144	205	72	186	506	432	485	2030
2008	104	174	58	117	401	187	391	1432

Źródło: GUS

W roku 2008 na obszarze LGD bez pracy pozostawało 1 432 osoby. Na przestrzeni lat 2003-2008 liczba osób bezrobotnych zmniejszyła się o 2 349 osób.

Stopa bezrobocia

Stan na 31 lipca 2008r.	Bezrobotni w tys.	Stopa bezrobocia w %
powiat tomaszowski	6,5	14 %
powiat piotrkowski	2,6	8,2 %
województwo łódzkie	100,8	9,5 %
Polska	1 422,9	9,4 %

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy, GUS

Analizując bezrobocie na koniec lipca 2008 roku, należy zauważyć dość wysoki poziom stopy bezrobocia powiatu tomaszowskiego w porównaniu z danymi stopą bezrobocia na szczeblu wojewódzkim oraz kraju. Większość gmin należących do LGD położonych jest w granicach powiatu tomaszowskiego, natomiast Gmina Czarnocin położona jest administracyjnie w obrębie powiatu piotrkowskiego.

Stopa bezrobocia

Stan na 31 grudnia 2008r.	Bezrobotni	Stopa bezrobocia w %
powiat łódzki - wschodni	1 732	6,8 %
powiat tomaszowski	6 491	13,7 %
powiat piotrkowski	2 553	7,8 %
województwo łódzkie	99 191	9,2 %
Polska	1 473 752	9,5 %

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy, GUS

Analizując bezrobocie na koniec grudnia 2008 roku, należy zauważyć dość wysoki poziom stopy bezrobocia powiatu tomaszowskiego w porównaniu ze stopą bezrobocia powiatu łódzkiego wschodniego, piotrkowskiego oraz województwa łódzkiego oraz kraju ogółem. Trzy gminy z terenu LGD położone są w granicach powiatu tomaszowskiego tj.: Gmina Ujazd, Budziszewice, Będków.

Gospodarka

Ilość podmiotów gospodarczych w poszczególnych latach

Lata	gminy				razem
	Będków	Budziszewice	Czarnocin	Ujazd	
2007	144	205	72	186	506
2008	104	174	58	117	401

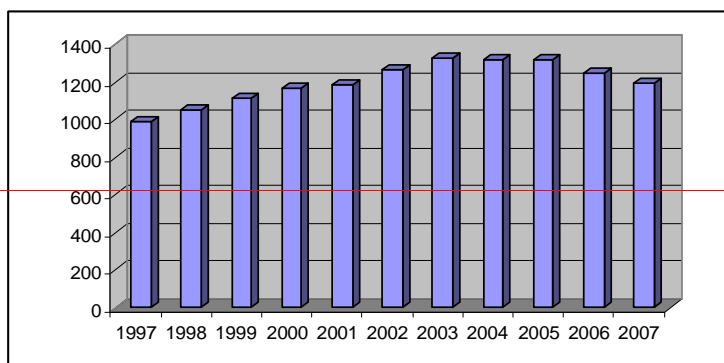
Lokalna Strategia Rozwoju LGD „BUD-UJ RAZEM”

1997	183	145	201	457	986
1998	190	146	209	502	1047
1999	193	154	227	539	1113
2000	200	161	248	560	1169
2001	212	158	246	570	1186
2002	229	169	275	594	1267
2003	244	172	299	614	1329
2004	242	167	279	627	1315
2005	243	166	291	622	1322
2006	186	150	305	609	1250
2007	188	154	322	531	1195

Źródło: GUS

Od 1997 do 2007 roku na obszarze LGD przybyło 209 podmiotów gospodarczych. Liczba podmiotów gospodarczych na analizowanym obszarze nie rosła jednak systematycznie. Największy przyrost podmiotów gospodarczych wystąpił w 2003 roku.

Ilość podmiotów gospodarczych na obszarze LGD w poszczególnych latach

Źródło: GUS

Ilość podmiotów gospodarczych w poszczególnych latach

rok	Gminy							Ogółem LGD
	Będków	Budziszewice	Czarnocin	Grabica	Moszczenica	Tuszyn	Ujazd	
1999	193	154	227	351	604	1 294	539	3362
2000	200	161	248	408	643	1 320	560	3540
2001	212	158	246	347	662	1 280	570	3475
2002	229	169	275	372	680	1 329	594	3648

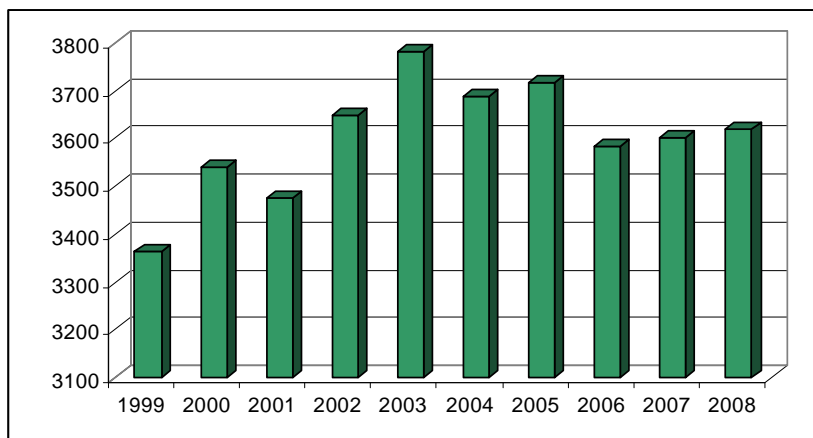
Lokalna Strategia Rozwoju LGD „BUD-UJ RAZEM”

2003	244	172	299	393	710	1 351	614	3783
2004	242	167	279	369	662	1 342	627	3688
2005	243	166	291	371	669	1 356	622	3718
2006	186	150	305	367	625	1 340	609	3582
2007	188	154	322	375	656	1 375	531	3601
2008	178	152	317	395	643	1 403	530	3618

Źródło: GUS

Od 1999 do 2008 roku na obszarze LGD przybyło 256 podmiotów gospodarczych. Liczba podmiotów gospodarczych na analizowanym obszarze nie rosła jednak systematycznie. Największy przyrost podmiotów gospodarczych wystąpił w 2003 roku.

Ilość podmiotów gospodarczych na obszarze LGD w poszczególnych latach

Źródło: GUS

Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane według sekcji PKD w 2007 roku na analizowanym obszarze

Sekcja	Nazwa sekcji	gminy				
		Będków	Budziszewice	Czarnocin	Ujazd	LGD
A	Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	14	7	11	15	47
B	Rybołówstwo i rybactwo	0	0	0	1	1
C	Górnictwo i kopalnictwo	0	2	0	0	2
D	Działalność produkcyjna	29	54	36	110	229
E	Zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz i wodę	0	0	1	1	2
F	Budownictwo	18	8	28	42	96

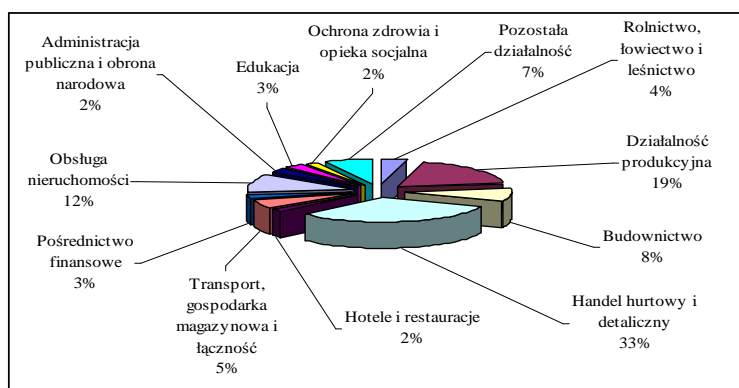
Lokalna Strategia Rozwoju LGD „BUD-UJ RAZEM”

G	Handel hurtowy i detaliczny	61	41	81	196	379
H	Hotele i restauracje	0	3	5	16	24
I	Transport, gospodarka magazynowa i łączność	9	12	24	16	61
J	Pośrednictwo finansowe	6	3	9	15	33
K	Obsługa nieruchomości	16	3	71	53	143
L	Administracja publiczna i obrona narodowa	10	4	10	4	28
M	Edukacja	6	6	14	11	37
N	Ochrona zdrowia i opieka socjalna	7	2	5	14	28
O	Pozostała działalność — usługowa — komunalna, socjalna i indywidualna	12	9	27	37	85
P	Gospodarstwa — domowe — zatrudniające pracowników	0	0	0	0	0
Q	Organizacje i zespoły międzynarodowe	0	0	0	0	0
OGÓLEM		188	154	322	531	1195

Źródło: GUS

Biorąc pod uwagę branże, w których funkcjonują przedsiębiorstwa zlokalizowane na terenie LGD, zauważyć można zdecydowaną przewagę sektora handlu detalicznego i hurtowego (ok. 33%). Kolejnymi, najbardziej aktywnymi sektorami w gospodarce na analizowanym obszarze jest działalność produkcyjna (ok. 19%) oraz obsługa nieruchomości (ok. 12%).

Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane według sekcji PKD w 2007 na analizowanym obszarze

Źródło: GUS

- A - Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo
- B - Rybołówstwo i rybactwo
- C - Górnictwo i kopalnictwo
- D - Działalność produkcyjna
- E - Zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę
- F - Budownictwo
- G - Handel hurtowy i detaliczny
- H - Hotele i restauracje
- I - Transport, gospodarka magazynowa i łączność
- J - Pośrednictwo finansowe

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „BUD-UJ RAZEM”

K - Obsługa nieruchomości

L - Administracja publiczna i obrona narodowa

M - Edukacja

N - Ochrona zdrowia i opieka socjalna

O - Pozostała działalność usługowa komunalna, socjalna i indywidualna

P - Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników

Q - Organizacje i zespoły międzynarodowe

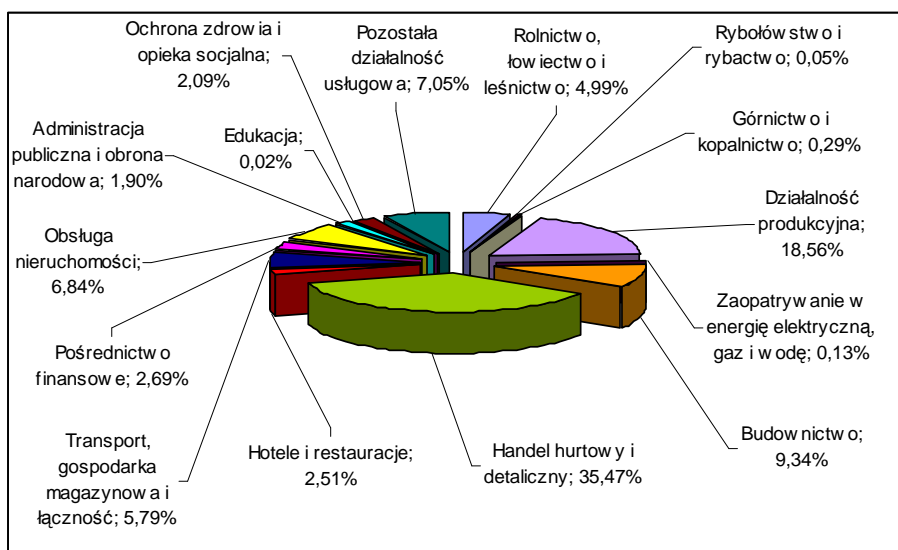
Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane według sekcji PKD w 2008 roku na analizowanym obszarze

Sekcja	Gmina Będków	Gmina Budziszewice	Gmina Czarnocin	Gmina Grabica	Gmina Moszczenica	Gmina Tuszyn	Gmina Ujazd	LGD
A	14	7	15	59	34	47	15	191
B	0	0	1	0	0	0	1	2
C	0	2	0	2	4	3	0	11
D	28	47	116	54	89	261	116	711
E	0	0	1	1	1	1	1	5
F	20	9	46	24	87	126	46	358
G	52	42	186	129	193	571	186	1359
H	3	2	14	6	4	53	14	96
I	10	13	16	33	63	71	16	222
J	4	4	20	10	24	21	20	103
K	15	4	48	11	36	100	48	262
L	10	4	4	21	17	13	4	73
M	5	5	13	15	14	23	13	88
N	6	2	14	3	13	28	14	80
O	11	11	36	27	64	85	36	270
P	0	0	0	0	0	0	0	0
Q	0	0	0	0	0	0	0	0
Ogółem	178	152	530	395	643	1 403	530	3831

Źródło: GUS

Biorąc pod uwagę branże, w których funkcjonują przedsiębiorstwa zlokalizowane na terenie LGD, zauważyć można zdecydowaną przewagę sektora handlu detalicznego i hurtowego (ok. 35 %). Kolejnymi, najbardziej aktywnymi sektorami w gospodarce na analizowanym obszarze jest działalność produkcyjna (ok. 19 %) oraz budownictwo (ok. 9 %).

Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane według sekcji PKD w 2008 na analizowanym obszarze

Źródło: GUS

Spis powszechny średnia gospodarstwa powierzchnia, ilość gospodarstw

Grupa użytków rolnych	Liczba gospodarstw rolnych wg stanu na rok 2002				
	Gmina Będków	Gmina Budziszewice	Gmina Czarnocin	Gmina Ujazd	LGD „BUD-UJ RAZEM”
do 1 ha włącznie	103	74	88	429	694
powyżej 1 do mniej niż 2 ha	50	63	69	204	386
od 2 do mniej niż 5 ha	117	145	153	315	730
od 5 do mniej niż 7 ha	119	81	148	97	445
od 7 do mniej niż 10 ha	132	70	192	104	498
od 10 do mniej niż 15 ha	96	35	136	71	338
od 15 do mniej niż 20 ha	29	8	33	19	89
od 20 do mniej niż 50 ha	22	9	22	19	72
powyżej 50 ha	0	0	0	0	0

Źródło: GUS

Spis powszechny średnia gospodarstwa powierzchni, ilość gospodarstw

Grupa użytkowników rolnych	Liczba gospodarstw rolnych wg stanu na rok 2002							LGD „BUD-UJ RAZEM”
	Gmina Będków	Gmina Budziszewice	Gmina Czarnocin	Gmina Grabica	Gmina Moszczenica	Gmina Tuszyn	Gmina Ujazd	
do 1 ha włącznie	103	74	88	223	576	225	429	1718
powyżej 1 do mniej niż 2 ha	50	63	69	157	339	267	204	1149
od 2 do mniej niż 5 ha	117	145	153	257	400	323	315	1710
od 5 do mniej niż 7 ha	119	81	148	194	166	167	97	972
od 7 do mniej niż 10 ha	132	70	192	218	184	166	104	1066
od 10 do mniej niż 15 ha	96	35	136	225	140	142	71	845
od 15 do mniej niż 20 ha	29	8	33	72	46	44	19	251
od 20 do mniej niż 50 ha	22	9	22	60	30	24	19	186
powyżej 50 ha	0	0	0	3	4	4	0	11
Ogółem	669	486	843	1 410	1 885	1 363	1 259	7915

Źródło: GUS

Obszar LGD ma charakter rolniczy oraz stwarza doskonałe warunki do rozwoju osadnictwa letniego. Rolnictwo jest podstawowym działem gospodarki stanowiącym o rozwoju społeczno - gospodarczym analizowanego obszaru.

Struktura gospodarstw rolnych na obszarze LGD jest rozdrobniona, zatem należy dążyć do tworzenia wyspecjalizowanych wielohektarowych gospodarstw rolnych oraz eliminowania małych gospodarstw rolnych.

Analizując poszczególne gminy LGD „BUD-UJ RAZEM” Gmina Będków wyspecjalizowana w hodowli bydła mlecznego i mięsnego, posiada dobre warunki do rozwoju osadnictwa letniskowego. Gmina Budziszewice posiada dobre gleby, czyste środowisko zatem istnieją korzystne warunki dla uprawy zdrowej żywności, oraz dobre warunki do rozwoju osadnictwa letniego. Na terenie gminy występują silne tradycje upraw sadowniczych i ogrodniczych. Odnotowuje się rozwój małych firm branży produkcji materiałów budowlanych i wykończeniowych.

W Gminie Ujazd 60% powierzchni stanowią użytki rolne, zatem w gminie przoduje rolnictwo. Oprócz rolnictwa, na terenie gminy rozwinęła się działalność gospodarcza, głównie w miejscowości Ujazd oraz Niewiadów. Bogactwo kompleksów leśnych (największy udział lasów w LGD „BUD-UJ RAZEM” stwarza możliwości do rozwoju turystyki krajoznawczej, aktywnej na tym terenie).

Gmina Czarnocin to gmina rolnicza 70% mieszkańców utrzymuje się z pracy w rolnictwie. Niemniej jednak na terenie gminy funkcjonują liczne zakłady produkcyjne i usługowe z różnych branż. Walory krajoznawcze oraz doskonałe położenie w pobliżu aglomeracji łódzkiej stwarzają możliwości do rozwoju turystyki weekendowej, osadnictwa letniskowego.

W Gminie Moszczenica oprócz rolnictwa (dominuje uprawa zboża, ziemniaków, hodowla bydła, trzody chlewnej), główną branżą jest działalność usługowa, handlowa. Ważną inwestycją na terenie gminy jest Centrum Dystrybucji IKEA Hanim Poland S.A w Jarostach.

W Gminie Tuszyń nastąpił rozkwit handlu targowiskowego. Początek lat dziewięćdziesiątych był szczególnie korzystnym okresem rozwoju handlu targowiskowego. Otwarcie granic sprzyjało napływowi dużej ilości tanich towarów, często niskiej jakości, a także pozwalało klientom zagranicznym dokonywać na polskich bazarach zakupów bardzo atrakcyjnych cenowo.

Targowiska znajdujące się w Gminie Tuszyń składają się z zespołu kilku targowisk położonych na ok. 15,7 ha w Tuszynie i 8 ha w Głuchowie. Rozwój targowiska przyczynił się do powstania dość bogatej bazy noclegowej oraz gastronomicznej na obszarze gminy. Pomimo rozkwitu handlu w gminie, rolnictwo nadal odgrywa ważną rolę w życiu mieszkańców. Użytki rolne w Gminie Tuszyń zajmują 68,75% ogólnej powierzchni gminy. Wśród gruntów użytkowanych rolniczo największy areał stanowią grunty orne, które zajmują 80,1% powierzchni użytków rolnych. Trwałe użytki zielone obejmują 13,2% powierzchni użytków rolnych gminy, zaś sady 2,4% (w 79,6% są to sady jabłoniowe). Wśród plantacji wieloletnich największy obszar zajmują porzeczki czarne – 57,5% oraz aronia - 41,5% nasadzeń.

W uprawie roślin dominują zboża i zajmują 76,5 % powierzchni zasiewów. W produkcji zwierzęcej głównymi kierunkami jest chów trzody chlewnej i bydła.

Gmina Grabica jest gminą o charakterze rolniczym, odnotowuje się wysoką produkcję trzody chlewnej. Użytki rolne stanowią 84% jej powierzchni. Teren gminy charakteryzuje się przewagą gleb typu pseudobielicowego oraz brunatnego.

Wysoki poziom produkcji zwierzęcej w gminie ukształtował strukturę zasiewów jako zbożowo-pastewną. Dominującą uprawę stanowią zboża (86 %).

Tereny Gminy Grabica położone są na obszarze atrakcyjnym pod względem turystycznym i rekreacyjnym. Korzystne warunki dla rozwoju rehabilitacji, wynikające z cech lokalnego klimatu dodatkowo zwiększają potencjał rozwojowy gminy w tej dziedzinie. Planowane jest przeobrażenie struktury gospodarczej gminy z typowo rolniczej na wielofunkcyjną. Uwzględnia się rozwój nowych dziedzin, wszelkich usług turystycznych. Problemem dla rozwoju turystyki może być brak bazy noclegowej oraz brak obiektów gastronomicznych zdolnych obsłużyć większą liczbę osób.

Plany rozwoju gmin z obszaru LGD związane są z pozyskiwaniem inwestorów oraz rozbudowy infrastruktury turystycznej.

Gminy otwarte są na nowych inwestorów, wdrażanie nowych technologii, upowszechnianie informacji za pomocą internetu, doradztwa obsługi mieszkańców oraz obsługę turystów.

Organizacje pozarządowe

- Regionalne Stowarzyszenie Drobnych Producentów Rolnych „Wspólna Sprawa” – Ujazd (Gmina Ujazd)
- Stowarzyszenie TEMIDA (Gmina Ujazd)
- Stowarzyszenie Gmin Regionu Południowo – Zachodniego Mazowsza – Ujazd (Gmina Ujazd)
- Regionalny Ośrodek Badań Nad Integracją Europejską w Ujeździe (Gmina Ujazd)
- Regionalne Stowarzyszenie Społeczno – Kulturalne „Rozwój”- Ujazd (Gmina Ujazd)
- Spółdzielczy Zakład Usług i Handlu „Praca” w Ujeździe z/s w Przesiadłowie (Gmina Ujazd)
- Spółdzielnia Mieszkaniowa Pomocy w Budownictwie Jednorodzinym P/ZSDIT „Predom – Prespol” – Niewiadów (Gmina Ujazd)

- Uczniowski Klub Sportowy „Orlik” przy Szkole Podstawowej w Ujeździe, Klub Sportowy „Stal” (Gmina Ujazd),
- Stowarzyszenie Gimnastyczne i Społeczno – Kulturalne „Sokół” (Gmina Ujazd)
- Stowarzyszenie Producentów Ziemiaka Sadzeniaka – Kwiatkowska (Gmina Ujazd)
- Związek Kombatantów RP i byłych więźniów politycznych (Gmina Ujazd)
- Stowarzyszenie „Wolbórka” działające przy Zespole Szkół Rolniczych w Czarnocinie (Gmina Czarnocin)
- Ludowy Klub Sportowy w Czarnocinie, Ludowy Uczniowski Klub Sportowy „Tęcza” przy Zespole Szkół Rolniczych w Czarnocinie, Ludowy Uczniowski Klub Sportowy przy Zespole Szkolno-Gimnazjalnym w Czarnocinie, Uczniowski Ludowy Klub Sportowy przy Szkole Podstawowej w Czarnocinie (Gmina Czarnocin)
- Gminna Rada Kobiet (Gmina Czarnocin)
- Klub Sportowy Zjednoczeni Budziszewice (Gmina Budziszewice)
- Stowarzyszenie Rozwoju Drobnej Przedsiębiorczości w Budziszewicach (Gmina Budziszewice)
- Stowarzyszenie Kobiet Wiejskich - Mierzniarki w miejscowości Mierzno (Gmina Budziszewice)
- Stowarzyszenie Kobiet Kreatywnych „SZYK” w Budziszewicach (w trakcie przygotowywania dokumentów do rejestracji w KRS)
- Kolektyw Kobiet Przedsiębiorczych w Węgrzynowicach - stowarzyszenie nie zarejestrowane (Gmina Budziszewice)
- Ludowy Klub Sportowy Będków (Gmina Będków)
- Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych „POMOCNA DŁOŃ” w Będkowie (Gmina Będków)
- Stowarzyszenie Regionalne Wolbórka Koło w Będkowie (Gmina Będków)
- Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Będkowskiej (Gmina Będków)
- Kółko Rolnicze w Biskupiej Woli (Gmina Czarnocin)
- Szkolne Koło Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych (Gmina Będków)
- Związek Emerytów i Rencistów (Gmina Moszczenica)
- Związek Harcerstwa Polskiego (Gmina Moszczenica)
- Klub Honorowych Dawców Krwi – PCK (Gmina Moszczenica)
- Koło Polskiego Związku Wędkarskiego (Gmina Moszczenica)
- Gminny Ludowy Klub Sportowy „Włóknierz Moszczenica”, Ludowy Klub Sportowy „Pionier Baby” (Gmina Moszczenica), Uczniowski Ludowy Klub Sportowy Moszczenica,
- ZHP Chorągiew Łódzka Komenda Hufca Tuszyn (Gmina Tuszyn)
- Uczniowski Międzyszkolny Klub Sportowy „Tuszyn” (Gmina Tuszyn)
- Miejski Klub Sportowy 2000 Tuszyn (Gmina Tuszyn)
- Stowarzyszenie Regionalne "WOLBÓRKA" w Tuszynie (Gmina Tuszyn)
- Stowarzyszenie "KROKUS" Abstynencki Klub Wzajemnej Pomocy (Gmina Tuszyn)
- Uczniowski Ludowy Klub Sportowy przy Szkole Podstawowej i Gimnazjum w Wodzinie Prywatnym (Gmina Tuszyn)
- Stowarzyszenie Sportowe "HETMAN" (Gmina Tuszyn)
- *Stowarzyszenie "Wszyscy Razem Ku Przyszłości" - "In Corpore Pro Futuro"* (Gmina Tuszyn)
- Polski Związek Wędkarski (Gmina Tuszyn)
- Jagiellonia Oldboye (Gmina Tuszyn)
- Ludowy Uczniowski Międzyszkolny Klub Sportowy „TUSZYN” (Gmina Tuszyn)
- Klub Sportowy „FENIX TEAM” Tuszyn Strong Man (Gmina Tuszyn)
- Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów (Gmina Tuszyn)
- Stowarzyszenie Tuszyn Naszych Marzeń (Gmina Tuszyn)

- Stowarzyszenie na Rzecz Ekorozwoju i Aktywizacji Wsi „Dolina Dobrzyńki” (Gmina Tuszyń)
- Młodzieżowy Klub Sportowy „Grabka” (Gmina Grabica)
- Uczniowski Klub Sportowy „Grab” (Gmina Grabica)
- Ludowe Zespoły Sportowe (Gmina Grabica)
- Stowarzyszenie rozwoju wsi Brzoza i okolice
- OSP w Przesiadłowie, Ujeździe (Gmina Ujazd), OSP w Budziszewicach, Rękawcu (Gmina Budziszewice), OSP w Bieżywodach, Czarnocinie, Dalkowie, Grabiej Woli, Tychowie, Zamościu, Szynczycach, Rzepkach, Woli Kutowej, Budach Szynczyckich, Kalskiej Woli, Woli Kutowej (Gmina Czarnocin), OSP w Będkowie, Zacharzu, Rzeczkowie, Prażkach, Drzazgowej Woli, Sługocicach, Kalinowie, Rudniku (Gmina Będków), OSP w Moszczenicy, Srocku, Gajkowicach, Babach, Jarostach, Podolinie, Rękoraju, Gościmowicach, Kosowie, Gazonii Starej, Gazonii Nowej, Kielczówce, Raciborowicach, Sierosławie (Gmina Moszczenica), OSP w Tuszynie, Tuszyń Lesie, Głuchowie, Górkach Dużych, Jutroszewie, Kruszowie, Mąkoszynie, Modlicy, Syskach, Szczukwinie, Wodzinku, Woli Kazubowej (Gmina Tuszyń), OSP w Grabicy, Polesiu, Cisowie, Lubanowie, Majkowie Średnim, Ostrowie, Szydłowie (Gmina Grabica), 12 jednostek OSP w Gminie Tuszyń,
- Koła Gospodyń Wiejskich – 30 KGW na obszarze LGD

4. Specyfika obszaru

Uwarunkowania przestrzenne / geograficzne

Analizowany obszar położony jest w sąsiedztwie aglomeracji łódzkiej. Układ komunikacyjny terenu składa się z dróg gminnych, powiatowych, wojewódzkich, krajowych oraz połączeń kolejowych. Przez obszar LGD przebiegają ważne ciągi krajowe, które stwarzają szansę rozwoju regionu.

~~Przez obszar LGD nie przebiegają drogi krajowe, jednakże należy zauważyć, że główne ciągi krajowe zlokalizowane są bezpośrednio w bliskości analizowanego terenu.~~

Uwarunkowania przyrodnicze / środowiskowe

Obszar LGD staje się doskonałym miejscem na wypady weekendowe mieszkańców Łodzi i okolic. Walory krajobrazowe terenu, w tym kompleksy leśne, zbiorniki wodne wpływają korzystnie na wizerunek turystyczny regionu. Zakłada się rozbudowę infrastruktury turystycznej w tym noclegowej, gastronomicznej, zagospodarowania terenu, wytyczenie szlaków pieszych, rowerowych oraz konnych.

~~Na obszarze LGD odnotowujemy kilka stadnin, ośrodków konnych co przyczyniło się do powstania na tym terenie fragmentu wojewódzkiego szlaku konnego. W chwili obecnej szlak przebiega przez obszar dwóch gmin LGD.~~

Na obszarze LGD odnotowujemy stadniny, ośrodki jeździectwa i hotele dla koni, co przyczyniło się do powstania na tym terenie fragmentu szlaku konnego. Szlak Konny Województwa Łódzkiego jest wdrażany w ramach projektu realizowanego przez Urząd Marszałkowski w Łodzi. W chwili obecnej szlak przebiega przez obszar 5 gmin: Będkowa, Budziszewic, Czarnocina, Ujazdu i Tuszyń.

W związku z zainteresowaniem mieszkańców prowadzeniem działalności związanej z hodowlą koni, nauką jazdy konnej, bazą noclegową, gastronomiczną, jak również prowadzeniem gospodarstw agroturystycznych, zakłada się przedłużenie szlaku w obrębie wszystkich gmin LGD.

Największy rozwój ośrodków jeździectwa i hodowli koni rozwinął się w Gminie Tuszyń. Rozwój turystyki konnej daje ogromne możliwości dla całego obszaru LGD. Gmina Tuszyń będzie motorem napędzającym pozostałe gminy LGD „BUD-UJ RAZEM” do rozwoju agroturystyki, hoteli dla koni, ośrodków jeździeckich oraz wszelkiej uzupełniającej infrastruktury turystycznej. Poszerzenie szlaku konnego wpłynie na rozwój przedsiębiorczości, zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw oraz firm rodzinnych zapewniając miejsca pracy, generując wiele zawodów np.: trenerów, ujeżdżaczy, podkuwaczy, masztalerzy, siodlarzy itp.

W ramach działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” rolnicy będą mogli założyć szkółki jazdy konnej, zakup bryczek, stroje dla koni, ogólnie ujmując pomoc będzie przyznawana na usługi związane z rozwojem turystyki konnej-rekreacyjnej, agroturystyki. Rozwój tego typu usług, bazy turystycznej w regionie przyczyni się do stopniowego przekwalifikowania, odchodzenia od działalności rolniczej mieszkańców posiadających małe nieopłacalne gospodarstwa.

Obecnie na terenie województwa zaplanowano dwie pętle szlaku wewnętrzną wokół aglomeracji łódzkiej licząca ok. 300km i zewnętrzną licząca ponad 1000km. Ponadto na obszarze LGD powstaje koncepcja szlaków pieszych, rowerowych, projekt ma na celu promować dziedzictwo przyrodnicze, kulturowe i historyczne regionu.

W obrębie gmin objętych LSR planowane są dwa obszary chronionego krajobrazu, co świadczy o dużych walorach przyrodniczych terenu, ponadto dolina Wolbórki została objęta ochroną typu Obszar Chronionego Krajobrazu.

Komentarz [M15]: Zmiana związana z zmianą nazwy

Infrastruktura społeczna na analizowanym obszarze funkcjonuje dość sprawnie, obserwuje się jednak słabą integrację społeczeństwa co jest spowodowane brakiem odpowiedniego systemu IT, nowych technologii. Działania LGD będą zmierzały w kierunku rozwoju informatyzacji na analizowanym obszarze, tak aby działalność wszystkich obiektów społecznych była skoordynowana, a ludność lokalna miała szansę podnieść swoje kwalifikacje i kompetencje.

Uwarunkowania historyczno / kulturowe

Obszar charakteryzuje się bogatym dziedzictwem kulturalnym materialnym oraz duchowym, możemy tu wyróżnić artystów lokalnych m.in. zajmujących się rękodziełem ludowym, charakterystyczne produkty kulinarne dla tego regionu, wyroby własne mieszkańców (na sprzedaż) - warto wpisać na listę produktów tradycyjnych. Z działania Małe Projekty zakłada się zakup strojów, wyposażenia dla zespołów artystycznych, twórców ludowych, wsparcie tradycyjnego i artystycznego kowalstwa, stolarstwa, kół gospodyń wiejskich i innych jednostek działających społecznie w celu pielęgnowania i promocji kultury obszaru. Wsparciu podlegać będą również organizowane imprezy kulturalne, sportowe, festyny, oraz organizacja szkoleń mająca na celu podnieść aktywność mieszkańców w zakresie rozwoju turystyki.

Wśród obiektów zabytkowych wyróżniających teren LGD należy wymienić zespoły dworskie, obiekty sakralne, układy przestrzenne historycznych wsi, młyny itp.

Planuje się, wydanie map, folderów, przewodników itp. dla całego obszaru LGD przedstawiającego bogactwa naturalne oraz obiekty kultury materialnej.

Analizowany obszar charakteryzuje się dobrymi warunkami do rozwoju osadnictwa letniskowego, agroturystyki, dobrą lokalizacją w bezpośrednim sąsiedztwie aglomeracji łódzkiej, dogodnymi połączeniami komunikacyjnymi wszystko to stwarza potencjał do rozwoju turystyki, w szczególności turystyki weekendowej, rekreacyjnej - konnej.

Rozwój turystyki poprawi sytuację społeczną obszaru LGD, spadnie poziom bezrobocia, wzrośnie aktywność społeczna.

III. Analiza SWOT dla obszaru objętego Strategią, wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy

Szczegółowa analiza posiadanych zasobów, wspólnych dla LGD cech i problemów oraz wyznaczenie jednolitych dla całego obszaru celów przyczyni się zapewne do zrównoważonego rozwoju gmin: Będków, Budziszewice, Czarnocin, [Grabica](#), [Moszczenica](#), [Tuszyn](#) i Ujazd.

Analiza SWOT pozwala na zdefiniowanie występujących w gminach problemów, dzięki czemu możliwe jest znalezienie rozwiązań, wykorzystujących potencjał poszczególnych gmin oraz wzajemną między nimi współpracę. Określenie szans i zagrożeń rozwoju potencjału, jaki gminy te posiadają, pozwoli na lepsze strategiczne planowanie.

Poniższa tabela obrazuje analizę SWOT przeprowadzoną dla obszaru LGD przy współudziale mieszkańców, grup roboczych oraz członków LGD:

<u>MOCNE STRONY</u> <u>POŁOŻENIE:</u>	<u>SŁABE STRONY</u> <u>-BRAK INFRASTRUKTURY</u>
--	--